

LEIKKO,

1462831 + VIIITRAT

O.K. ?

KUROS. YHÄIS. MÖTÄ !

RAU. Risto K.

5-30 - Työväenliike on laiminlyönyt hegemoniakamppailun

5-24 Veikko O. Veilahden haastattelu

6-14 - Risto Kolanen & Jukka Paastela

7-12-12

5-10-12

kand.
Lehtori, valt. ~~hall.~~ Veikko O. V e i l a h t i (vuoteen 1952 asti L a h t i n e n) täyttää 21. heinäkuuta 1986 60. ikävuotta. Hän on syntynyt Tampereella, viettänyt lapsuutensa kasvatuskodissa Ulvilassa sekä käynyt sotavuosina koulunsa loppuun Porissa, itse opiskelunsa työssäkäynnillä kustantaen. Sodanjälkeisvuosina hän opiskeli Helsingin yliopistossa valtiotieteitä, aktivoitui poliittisesti erityisesti työväenliikkeen kulttuurityön saralla ja on suorittanut pitkän työrupeaman kansansivistystehtävissä ja yliopiston opettajan virassa Tampereella.

"Veeoo" Veilahti on ollut yli 30 vuotta keskeinen sosialidemokraattien ideologien tutkija, keskustelija ja opettaja. Hän on kuulunut SDP:n periaateohjelmatoimikuntaan sekä Lahden puoluekokouksen keskusteluaineiston valmistaneessa (1982-84) koostumuksessa että nyt järjestökäsittelyyn ohjelmaluonnoksen työstäneessä kokoonpanossa. Vaikean sairastumisen takia Veikolla ei ollut mahdollisuutta osallistua ohjelmatoimikunnan viimeisiin kokouksiin viime syksynä luonnoksen käsittelyvaiheessa, mutta haastattelun loppupuolella hän ilmaisee lyhyesti kantansa sen kehittämissuunnasta.

Haastateltavamme on nimittäin ~~ikäänsä puolesta~~ niitä työväenliikkeen ideologisen työn ja keskustelun veteraaneja, jotka ikänsä puolesta olisivat voineet olla mukana tekemässä SDP:n nykyistä, vuonna 1952 hyväksyttyä periaateohjelmaa. Veilahti ei kuitenkaan ollut sitä tekemässä. Sen sijaan hän oli tekemässä SKDL:n liittoneuvostossa tammikuun lopulla 1947 hyväksyttyä kulttuuriohjelmaa, ensimmäistä poliittisen ryhmän tekemää kulttuuripoliittista ohjelmaa Suomelle. Tämä "itsenäisen Suomen ensimmäinen demokraattinen kulttuuriohjelma" valmistui SKDL:n sivistysneistöjaostossa, jonka sihteerinä & parikymppinen opiskelijanuorukainen kuunteli ja kirjasi Yrjö R u u d u n , Raoul P a l m g r e n i n , Maija S a v u t i e n , Väinö M e l t i n ym. itseään vanhempien ja kokeempien työväenliikkeen kulttuurityön suuntaajien ajatuksia. Ohjelma heijasti Palmgrenin "Suurta linjaa", 1800-luvun suomalais-kansallisen liikkeen demokraattisen ja vapaamielisen juonteeseen liittämistä työväenliikkeen yhteiskunnalliseen muutostahtoon. Taiteen ja politiikan suhteista historiallisen väitöskirjan 1977 tehnyt Paula T u o m i k o s k i - L e s k e l ä näki SKDL:n kulttuuriohjelman konkreettisten vaatimusten

paljolti heijastuneen muiden puolueiden näkemyksissä ja etenkin 1960-luvun & puolivälistä alkaen myös valtion politiikassa.

Sotavuosien kesätöissä oli syntynyt kosketus työläisiin ja aito kiinnostus heidän asioistaan. Heikki N ä r e i k ö n aiemmin tekemässä haastattelussa (Kansan Lehti 16.6.1984) Veilahti muistelee käsiin tuoloin osuneesta Werner S o m b a r t i n teoksesta "Sosialismi ja sosiaalinen liike 19. vuosisadalla" ja lukuhetkiä seuranneesta oivalluksesta: "Tämä on sinun elämäsi, tässä sinä tulet toimimaan". Seurasi liittyminen Sosialidemokraattiseen Työläisnuorisoliittoon 1944, sitten etsintävaihe (tai "nuoruuden horjahdus", kuten kaikkitietävän viisasteleva nykykatsanto askeleen ymmärtää) Akateemisessa Socialistiseurassa (jossa "olin hyvässä seurassa"), piskuisessa Socialistisessä yhtenäisyyspuolueessa sekä työ SN-seurassa. Aatteellinen jaakobinpaini kommunismin ja sosialidemokratian välillä päättyi lopulliseen valintaan 1950-luvun taitteessa sosialidemokratian hyväksi sen edustamien humanisten arvojen takia.

5-10-12 Toisin kuin monet SKDL:n liepeillä tuulta haistelleet "vasemmistodemokraatit" Veilahti ei tämän perusvalinnan jälkeen kuitenkaan ole suostunut tekemään "kumarruksia oikealle", vaan on pitänyt kiinni socialistisesta peruskatsannostaan ja korostanut marxisin asemaa yhteiskunta-analyysin teoriana. Aivan ilmeisesti omien kokemustensa kirkastamana Veilahti kirjoittaa keskeisessä ^{tutkimuksellisessa} ~~teoksessa~~ artikkelissaan Englantilaisen sosialismin teoreettisia kehityslinjoja ^{v. 1952} seuraavasti: "Marxismi ei edellytä kaavoihin kangistuneisuutta, sen sijaan tässä teoreettisessa mielessä stalinismin laita ilmeisesti on tällä tavoin, ainakin, mitä yhteiskuntatieteisiin ja humanistisiin tieteisiin yleensä tulee". Clement A t l e e n työväenhallituksen (1845-51) konkreettinen uudistustyö, Beveridge-suunnitelma ja englantilaisen hyvinvointivaltion ensimmäinen kehitysvaihe innostivat tutkimukselliseen kiinnostukseen tuon politiikan arvofilosofisesta ja eettisestä taustasta. Työväenpuolueen sihteeri Morgan P h i l l i p s kävi Helsingissä 1950 pitämässä esitelmän. Aidon "aatteellisen internationalistin" tavoin Veilahti tutustui henkilökohtaisesti johtaviin brittiläisiin socialistiajattelijoihin G.D.H. C o l e e n ja H.J. L a s k i i n . Tuon ajatussuunnan pyrkimys välttää yleispäteviä yhteiskuntakaavoja ja "learning by doing" -periaatteen painotus politiikassa veti puolueensa. Vielä 1965, Socialismi tällä vuosisadalla -teoksen suomentajan sanoissa Veilahti painottaa brittiläisen työväenliikkeen erityispiirteinä olevaa kansakunnan "yleiseen historialliseen perinteeseen" liittynyttä yksilön vapauden korostusta: "on epäilty kaikkivoipaa valtiota, myös mahdollista socialistista valtiota".

Brittiläisen fabiansosialismin ohella toinen Veilahden aatteellinen kasvupohja liittyy TSL:n "vanhaan" sivistyssosialistiseen linjaan, Yrjö

K a l l i s e e n ja erityisesti Arvi H a u t a m ä k e e n . Kirjoit-
taessaan v. 1954 Työväenluokan organisoitumisen ja sivistystyö-^Projektien
sosiologisesta tarkastelusta teoksessa Työväen omaehtoinen sivistystyö
Veilahti korosti työväenliikkeen merkitystä alempien kansanluokkien nou-
sussa välinpitämättömyydestä, sorrosta ja henkisestä alistaneisuudesta
tietoisuuteen: "työväenluokka henkilölistyi, löysi oman asemansa ja teh-
tävänsä..." TSL:n sivistyssosialistien tavoin hän painottaa austomaarxi-
laista, työväenliikkeen kasvatustyöperinnettä ja psykologista "motivaatio-
oppia", kuten itse sanoo. Tähän liittyen 1960-luvun lopun "virvatulien"
perässäjuokseminen aatteellisessa ja kasvatustyössä saa Veilahdelta ko-
vaa huutia sosialidemokratian perinteisten painotusten näkökulmasta.

10-12 Katkeratkin äänenpainot ja muistot nousevat esiin silloin kun palaamme
1950-luvun kahteen tutkimustyökokemukseen. Ensimmäi^{Ve}l²⁶, lisensiaattityö
YYA-sopimuksesta törmäsi yliopistomaailman kylmän sodan asenteisiin inhi-
millisesti katsoen hyvin kohtuuttomalla tavalla. Näistä asioista esim.
professori Dag A n c k a r on äskettäin kirjoittanut. Veikko Veilahti
kertoo nyt oman näkökulmansa "afääriin, joka ei minulle ollut hyvä afää-
ri". Kokemus SAK:n 50-vuotishistorian kirjoitustyöstä kertoo ehkä jotain
siitä, miten tieteelliseen tutkimukseen ja historiankirjoitukseen suhtau-
duttiin hajaantuvan ammattiyhdistysliikkeen raadollisessa käytännössä.
Veilahti jäi akateemisessa maailmassa yksin työnsä ja Ruudun maineen ta-
kia. Myös ammattiyhdistysliiketutkimus jäi valitettavasti aikanaan kes-
ken moninaisemmista syistä.

Päätyönsä haastateltavamme on suorittanut opettajana. Ensin Yhteiskun-
nallisen korkeakoulun assistenttina, Kiljavan ay-opiston opettajana ja
sitten Tampereen työväenopistossa, jonka rehtorina ~~88~~ 1962-74, sekä vii-
meksi Tampereen yliopiston ensimmäisenä järjestöopin lehtorina vuodesta
1974. Veilahti aktivoitui sosialidemokratian korpivaelluksen jälkeen po-
liittisesti 1970-luvun alussa. Hän on ollut puoluekokousedustaja Tampe-
reen kokouksesta 1972 alkaen sekä puolueeneuvoston jäsen tai varajäsen vuo-
desta 1975.

Haastattelimme Veikko Veilahtea Tampereella 24. helmikuuta 1986. Hengi-
tyskoneen armoilla oleminen teki Veikon olon välillä vaivalloiseksi, mut-
ta ajatuksen ja muistin kirkkautta se ei estänyt. Haastattelun aineksia
yhteen kootessani ja toimitustyötä tehdessäni olen - erityisesti 1950-lu-
vun tapahtumien osalta - voinut hyödyntää aiemmin, 7. lokakuuta 1983 te-
kemääni henkilöhaastattelua ja sen aineksia.

Tällä haastattelulla Sosialistinen Poliitiikka haluaa osoittaa kunnioi-
tuksensa sosialistisen keskustelun, ~~ja~~ tutkimustyön ~~9824~~ ja työväenliikkeen
kasvatustyön veteraanin elämäntyölle sekä onnittelee häntä merkkipäivä-
nään.

7-12-12- Risto Kolanen

(Viitteet)

1. Veikko L a h t i n e n : Yhteenvedo SKDL:n laajasta kulttuuriohjelmasta, Soihdu 1/1947. Julkaistu uudelleen Soihdun historianumerossa 2/1985.
2. Kari P a a k k u n a i n e n : Demokratia, tiede, kansanvalistus, Valtio-
tieteellisen yhdistyksen intellektuaalihistoriaa 1935-1985, Jyväskylä
1985. - Arvioista ja esittelyistä vrt. Martti H ä i k i ö : Yrjö Ruudun
perilliset, Uusi Suomi 31.12.1985, Risto K o l a n e n : Valtiollinen tieto
ja nykyaika, Suomen Sosialidemokraatti 28.12.1985 ja Eero O j a n e n :
Valtiotieteen ruutuja ja raitoja, Helsingin Sanomat 26.2.1986.
3. Dag A n c k a r : Sven Lindman och Yrjö Ruutu. Anteckningar kring en epi-
sod, Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Aka-
dem, Serie A:201, Åbo 1984. - Esittelynä ks. Risto K o l a n e n : Kyl-
mää sotaa 50-luvun suomalaisessa tieteessä, Suomen Sosialidemokraatti 27.
8.1985.
4. Veikko L a h t i n e n : Englantilaisen sosialismin teoreettisia kehitys-
linjoja, Yhteiskunta, Yhteiskunnallisen korkeakoulun vuosikirja III - 1951,
Helsinki 1952.
5. Ernst W i g f o r s s : Taloudellinen kansanvalta,
Tammi, Helsinki 1951.
6. W.O. W e i l a h t i : Ammattiyhdistysliike kansanvaltaisessa järjestel-
mässä, SAK - Ajankohtaisia kysymyksiä 11, Helsinki 1956.
7. Pirjo A l a k a p e e - Marjaana V a l k o n e n : Yhdessä elämä turval-
liseksi, SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930, SAK ry.,
Helsinki 1982. - Arviona ks. W.O. W e i l a h t i : Suomen ammattiyhdis-
tysliikkeen historiategiä, Sosialistinen Aikakauslehti 2/1983.
8. Vrt. myös W.O. W e i l a h t i : Työväenluokan organisoinnin ja sivilis-
tyspyrkimysten sosiologista tarkastelua teoksessa Työväen omaehtoinen si-
vistäytymis, TSL, Helsinki 1954.
9. W.O. W e i l a h t i : Hyvinvointivaltio - sen taloudelliset, poliittiset
ja sivistykselliset kehittämisedellytykset. Esitelmä. Synteesi ry:n Ajan-
kysymyksiä 1, Tammi, Helsinki 1957.
10. Janne H a k u l i n e n : Ammattiyhdistysliikkeen asema valtiossa ja
työväenliikkeessä. Synteesi ry:n Ajankysymyksiä 2, Helsinki 1958.
11. Sosialismi tällä vuosisadalla. Tammi, Helsinki 1965.
12. W.O. W e i l a h t i : Puolue, ideologia ja maailmanlatsomus, Luotain
5/1963, s. 36.

I Hgms, 944
Ks. S. 7
1
Kysymys: Miten tulit liittyneeksi mukaan työväenliikkeeseen?

Veilahti: Olen lähtökehäältäni orpo työläiskodin poika. Kasvatuskotini oli punakaartilaisen lesken luona ja elämäolosuhteet vaikeat. Sosiaalidemokratiaan tutustuin kasvatuskodissani, jonne tuli Uusi Aika -niminen maakuntalehti. Toisaalla opin varhain näkemään aineelliseen puutteeseen liittyvän elämän raadollisuuden.

Jotenkin olen tuntenut itseni "politiikkaan predestinoituksi", sillä yhteiset asiat ovat minua aina kiinnostaneet. Siitä lähtien kun opin lukemaan, minua kiinnostivat lehdissä politiikkaa koskevat asiat, koulussa erityisesti historia.

Jetta kykenin käymään oppikoulua, olin varhaisella iällä ansaitsemas-
sa rahaa työporukassa, auton tាក់kiniehenä kuormankuljetuksessa. Minulla oli työkaverina Kalle Teivo A r o n e n , porilainen työmies, joka 1920-luvulla oli ollut eduskunnassa kommunistien kansanedustajana. Vapaahetkinä työn lomassa me tapasimme puhua historiasta. Hän oli minun ensimmäinen historianopettajani. Koulun historianopit osoittautuivat hyvin kevyiksi ja pinnallisiksi tämän hyvin viisaan ja humanin ihmisen rinnalla. Hän oli jo iäkäs, muutenkin rauhoittunut ja ilmeisesti siksi säilynyt turvasäilöltä, vaikka nippanappa se oli kuulemma ollut. Hän kieltäytyi puhumasta ajankohtaisia poliittisia asioista, koska pelkäsi vapautensa puolesta sodanaikaisessa tilanteessa.

Tässä on taustani työväenliikkeeseen tulolleni. Kasvatuskotini oli ^{nuorisoliiton} ~~tiukan~~ sosialidemokraattinen ja oikea linja oli se, jonka Uusi Aika kertoi. Työporukassa opin havaitsemaan, että sitä oli olemassa toisenlaistakin ajattelua. Minulla oli kiinnostus teoriaan, ottamaan asioista itse selvää lukemalla. Kyllä se silloin oli hyvin vaikeaa. Nuoriseliik-
lässä Ulvilassa ei ollut nuorisotoimintaa. Viimeisellä luokalla oppikoulua asuin Porissa ja ajauduin järjestäytyneeseen nuorisotoimintaan. Liityin sosialidemokraattiseen nuorisoliikkeeseen siis vuonna 1944. Se oli juuri sos. dem. nuorisoliikkeen kriisin aikaa, koska syksyllä 1944 edessä oli sosialidemokraattisen työväenliikkeen valinnan ajat. Perusta valtaosa oli tannerilaisia, osa suunnistautui kommunistien mukaan. Osa jäi välimaastoon. Juuri nuoret ihmiset, ^{illa} ^{illa} ^{illa} sellaiset jotka mielestäni olivat fiksuja ja kyseleviä, oli aikamoisia vaikeuksia sijoittaa itseään kumpaankaan annettuun vaihtoehtoon. He joutuivat käymään itsensä kanssa melkoisen jaakobinpainin valinnan edessä.

1a Tähtäm
Aloitin opintoni Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa syksyllä 1944⁵, jolloin liityin Akateemiseen Sosialistiseen seuran (ASS). Silloin ei vielä ollut olemassa Akateemista Sosialidemokraattista & ASY Yhdistystä (ASY), se perustettiin v. 1945. Olin saanut

Kysymys: Eikö ylioppilaaksi lukeminen ollut aika poikkeuksellista työläiskodin kasvatille?

Veilahti: Kyllä, minulle se oli äärimmäisen raskasta, koska jouduin käytännöllisesti katsoen itse rahoittamaan koulutukseni työnteolla. Se oli ikävää myös siksi, ettei ympäristö ymmärtänyt koulunkäyntiä. Ympäristö ymmärsi vain sen, että työläispoika menee nahkatehtaalle töihin tai jää rengiksi taleon. Minua pidettiin ympäristön silmissä originellina. Muistan kuinka ~~kansakoulutehtaan~~ oppikoulun alaluokilta ketiin palatessani kansakouluteverini kokeontuivat laden taakse ja kävivät päälleni, & "annetaanpa ylioppilaalle selkään". Se loppui, kun kasvoini isonmaksi ja pärjäsin heille.

Työläisympäristö ei suostunut pitkän koululuvun yrittämistä. Olisin varattomuuden takia saanut vapaaoppilaspaikan, mutta maksoin itse koulun. Ylpeys ei antanut periksi pyytää varattomuustodistusta kunnan sosiaalilautakunnalta, mikä olisi automaattisesti tullut.

Kokemuksistani tein jo silloin johtopäätöksen, että koulunkäynnin ja "oppiin pääsemisen" mahdollisuutta on kaikin tavoin tehtävä tasa-arvoisemmaksi lapsille. Minun haluani oppia ja sivistyä helpotti se, että olin hyvä oppilas koulussa. Kävin oppikoulun kaudessa vuodessa, aloitin maailmansodan syntyvuonna 1939 ja kirjoitin ylioppilaaksi ke-väällä 1945, hyppäsin siis pari vuotta kiinni. Sota-ajan poikkeuoloi-sa lukukaudet olivat lyhyitä ja näin saatoin rahoittaa kouluni käynnällä lukukausien välissä ansiotöissä. Tämä oli minun onneni sodan onnetto-muudessa... Olin kaikenlaisissa töissä, nahkatehtaalla, & rakennuk-silla, esim. Otokunnan metallitehdasta rakennettiin silloin. Miehet olivat rintamalla, joten koulupoika löysi töitä itselleen helposti.

2

informaatiota; jonka mukaan sosialidemokraatteja kuului ASS:aan ennen liittymistäni. Tilanne muuttui kannaltani vaikeaksi, kun sosialidemokraatit kielsivät kuulumisen SKDL:n järjestöihin. Silloin jouduin miettimään tilanteen ja päätin pysyä Akateemisessa Sosialistiseurassa.

Kysymys: Millainen oli ASS:n ilmapiiri Helsingissä sodan jälkeen? Ketkä siellä vaikuttivat sinuun? Mikä peruste sai jäämään Seuran jäseneksi?

Veilahti: Siellä oli ensinnäkin tämä vanha kaarti 1930-luvulta, viisaita ja mukavia ihmisiä, joista muistan erityisesti Raoul P a l m - g r e n i n sekä Tapio T a p i o v a a r a n , joka oli hyvä ystäväni aina kuolemaansa saakka. Meillä oli Tapsan kanssa aina omat rituaalimme, joulukahvat ja hauskat jutut, sen verran taiteilijoita olimme molemmat. Vanhan ASS-porukan yhteydessä oli erittäin fiksu ihminen Aimo R i k k a , jota arvostan paljon. Hän oli perehtynyt aina teorian kysymyksistäkin, vaikka toimi käytännöllisissä tehtävissä. Sen sijaan vanhoista ASS-laisista Mauri R y ö m ä jäi etäiseksi. Häneen minä en koskaan ^{erikoisemmin} ~~oskannut~~ tutustunut.

Enemmän olin kyllä tekemisissä Sosialistisen yhtenäisyyspuolueen, SYP:n v. 1946 perustaneiden sosialistien kanssa, jotka vaikuttivat myös ASS:ssa. Hyvin moni oli silloin työväenliikkeen perinteisten pääsuuntausten suhteen rajamaastossa. Minä muistan kuinka KK:n ja TSL:n piirissä vaikuttanut Yrjö K a l l i n e n pitkään mietti sitä, liittyäkö SKDL:oon vai jäädäkö SDP:een, sillä SKDL:han oli tarkoitettu alunperin yhteistyöjärjestöksi, jossa saattoivat toimia sekä sosialistit että kommunistit.

Tämä SYP-läinen joukko vaikutti eniten minun intellektuaaliseen kehitykseeni ja tästä joukosta myöhemmin yhä enemmän ja enemmän Yrjö R u u t u , jonka kanssa olin yhteistyössä vuodesta 1946 alkaen.

Kysymys: Oliko ASS sodan jälkeen sellainen poliittinen yhteisö, jossa 1930-luvulta asti mukana ollut vanha kaarti osallistui kokouksiin ja toimintaan? Sen jäsenethän tulivat näkyviin yhteiskunnallisiin tehtäviin poliittisen "uuden suunnan" olosuhteissa.

Veilahti: Kyllä, he olivat mukana hyvin usein kokouksissa, toiset säännöllisesti, huolimatta tärkeistä ja kiireellisistä poliittisista ja lehtitehtävistä. ASS:n rinnalla taiteilijajärjestö Kiila oli toinen vasemmistopolvien välistä yhteydenpitotehtävää suorittanut yhteisö. Jälkeenpäin olen ajatellut, että ASS:n vanha kaarti oli sopinut keskenään "vuorottelusta" nuoremman polven hoitamiseksi. Tämä yhteys pelasi hyvin. Kommunistit osasivat psykologisesti mallikelpoisesti hoidella meitä opiskelevia nuoria, ennen kuin alkoi aikiäläinen kausi n. vuodesta 1948, jolloin homma alkoi mennä kannaltani mahdottomaksi.

Kysymys: Keitä nuorempia, ikäisiäsi ASS-laisia sinulle jäi toiminnasta mieleen ?

Veilahti: Minun paras kaverini opiskeluaikoina, aina 1950-luvun alkuun asti oli Ele A l e n i u s . Silloin meille tuli poliittisten valintajärjestöjen ~~sisäisiä~~ takia välirikko, aika pahakin. Eikä se ystävyys ole siitä enää uudelleen sukeutunut. Enne me kyllä riitelekkään, koska ei ole mitään välejä... Hän oli 1940-luvun lopulla siis paras ystäväni. Me luimme paljon yhdessä, luimme vähän kilpaakin - siitä, kumpi ensin^{ksi} valmistuu. Minä olin työssä, ja Ele saattoi keskittyä lukemiseen, kun hänellä oli aika varakas koti. Ei tarvinnut kokea sitä asunto-, ruoka- ja aikapulaa, joka työssäkäyvällä köyhällä opiskelijalla silloin oli.

Kysymys: Mitä aineita luit ? Mikä oli tutkielmasi aihe ?

Helsingin yliopistossa

Veilahti: Luin valtio-oppia, sosiologiaa ja historiaa. Valmistuin valtiotieteiden kandidaatiksi v. 1948. Tutkielmani aihe oli Itä-Karjalan kysymys Tarton rauhassa vuonna 1920. Sekin oli jo kovassa vastustuksessa, siinäkin vainuttiin kommunismia... Työn tarkastivat historiamies C e d e r b e r g (?) ja valtio-opin professori K.R.

B r e t h e r u s , jolle tentin lopputenttini. Kumpikaan ei juuri ymmärtänyt työni aihepiiriä. Brotherus oli muuten mukava opettaja, mutta hän oli rutivanhoillinen ja rutikuiva, hyvin formaali tiedemies, joka jäi etäiseksi minulle.

Kysymys: Yrjö Rautuhan oli silloin Kouluhallituksen pääjohtajana.

Veilahti: Kyllä, mutta hän oli myös vuodesta 1945 Helsingin yliopiston henkilökohtainen valtio-opin professori ja sitä kautta vaikutti minuun. Tapasin hänet ensimmäisen kerran Turun kesäyliopistossa 1945, jolloin oli juuri tullut ylioppilaaksi. Menestyin siellä hänen kuulustelemassa approbatur-tentissä. Rautu kyseli ikääni. Olin 18-vuotias, täyttämässä 19 ja minulla oli nuoren pojan naama. Kun sanoin suunnittelevani valtio-opin lakua, hän kehotti minua tulemaan luennoilleen yliopistolla. Panin kehoituksen tarkkaan mieleeni.

Seuraavan kerran tapasimme sitten ASS:n kokouksissa ja SKDL:n sivistyneistöjaoston kokouksissa. Jouduin jaostoon sihteeriksi v. 1946, kun ei parempaakaan löytynyt... Ei minulla silloinkaan vielä paljon ikää ollut... Sivistyneistöjaosto teki liitelle kulttuuriohjelmaa, joka hyväksyttiin v. 1947 liittekokouksessa. Se oli ensimmäinen kulttuuriohjelma, jonka mikään suomalainen puolue on tehnyt. Kirjoitinkin asiasta ASS:n Soihtu-lehdessä¹. Se oli hyvä ohjelma. Mitään en siitä tänään kieltäisi.

Kysymys: Ketkä SKDL:n kulttuuriohjelman kirjoittivat ?

Veilahti: Ennen kaikkea Raoul Palagren & ja Maija S a a v u t i e , eräiltä osin Väinö M e l t t i , Rautu ja minä, joka olin 20-vuotias sivistyneistöjaoston tekninen sihteeri. Melttä muuten opetti minua var-

4

sin kovakouraisesti pitämään kokouspöytäkirjaa. Olinhan liittynyt Sos.den. työläisnuorisoliittoon vain kaksi vuotta aiemmin eikä minulla ollut juuri järjestötekniistä kokemusta. Meltti piti ensimmäisten pöytäkirjojeni jälkeen aiheesta pitkiä luentoja kokouksissa, mikä oli nuorelle miehelle karmea kokemus. Siitä seurasi kyllä se, että tutustuin moniin järjestötiedon oppaisiin. En silloin arvannut, että päädyn myöhemmin yliopiston järjestö-opin lehtoriksi... SKDL:n sivistyneistöjaosto oli minun järjestökouluni. Pöytäkirjat eivät sitten enää saaneet arvostelua, ne keppasivat Meltillekin.

Jouduin jatkossa heti järjestötehtäviin, v. 1947 Suomi-Neuvostoliitto-Seuran jaostosihteeriksi hoitamaan kulttuurijaostoja. Sieltä jouduin pois, kun en ollut oikeaoppinen, ts. S t a l i n i n ylistäjä. Tilanne tuli kestävämmäksi jo 1948, ja loppuvuodesta jäin pois Seuran palkkalistoilta. Tarkeitan oikeaoppisuudella sitä, että kun alustin maakunnissa seuratyön kysymyksistä, sain jälkepäin kuulla että alustus ei ollut oikeaoppinen yms. SKDL:sta erosin vuonna 1949. Kirjoitin asiasta Teivo K a r v o s e l l e , joka oli SN&Seuran voimamiehiä.

Kysymys: Kuinka tulit mukaan Työväen & Sivistysliiton toimintaan ?

Veilahti: Olin tutustunut Yrjö Kalliseen työväenliikkeen yhteistoimintariennoissa ja muistaakseni rauhantien kysymysten kautta. Kun jäin pois SNS:n toimesta, minulla ei ollut minkäänlaista toimeentuloa ja työtä. Jouduin senttaamaan kirjoituksia lehdille valtavasti. Lehdet kyllä ottivat juttuja, mutteivät halunneet maksaa niistä senttaattorille. Hain epätoivoisesti lehtiä, jotka maksaisivat kirjoitustyöstä ja niissä merkeissä kävin paljon tarjona ^{ruinaamassa} juttuja TSL:n lehden Työläisopiskelijan toimituksessa. Sitten ryhdyin tekemään opinto-ohjelmia ja suunnitelmia TSL:lle. Pääsihteerin Arvi H a u t a m ä k i ryhtyi käyttämään minua näissä töissä.

Kysymys: Sanoit, että SYP oli poliittisesti lähinnä sinua. Kuinka aktiivista järjestöllistä toimintaa puolueella oli? Syypiläisihän on historiankirjoituksessa luonnehdittu kenraaleiksi ilman joukkoja.

Veilahti: Sillä oli ~~jäännöksinä~~ Helsingin läntinen sosialidemokraattinen yhdistys, joka oli se varsinainen perusjärjestö pääkaupungissa. Jäseniä siinä osastossa oli n. 200-300. SYP:n järjestöllinen pohja oli kapea. Sillä oli vähän itsenäisiä perusosastoja, jos oli, niistä tuli pian SKDL:n eli kattojärjestön omia perusosastoja. Siis aika monella yhdistyksellä oli taustansa SDP:ssä ja nimi sosialidemokraattinen, kun ne 1944-46 erosivat. Mutta eivät ne säilyttäneet sosialidemokraattista nimeänsä, vaan niistä tehtiin SKDL:n yhdistyksiä ja nimeen kansandemokratia muodossa tai toisessa, usein pelkkä "demokraattinen".

5
Kysymys: Kari P a a k k u n a i n e n käyttää Valtiotieteellisen yhdistyksen historiassa² termiä "vasemmistodemokraatti" kuvaamaan SKDL:n ja poliittisen uuden suunnan mukanaan vetämän oppisivistyneis-
tön eräänlaista kokonaismaailmankatsomusta. Eikö voi nähdä, että SYP veti mukaansa länsimaista liberaalivasemmistolaista kulttuuri-ihmis-
tä, joka luotti tai uskoi Neuvostoliittoon yhteiskuntajärjestelmänä ja poliittisena voimana natsi-Saksaa vastaan ja joka kylmän sodan
alettua aika nopeasti suoritti poliittisen takinvaihdoksen ja kumar-
ruksen oikealle. Tarkoitamme äkkikäännynnäisten tai ~~suoraan~~^{tuulen} kääntäjästäjien
aatteen ja moraalin ohuutta niillä "vasemmistodemokraateilla", joilla
ei ollut sosialidemokraattista tai kommunistista työväenliikkeen ko-
kenusta.

Veilahti: Kyllä tällaista ilmiötä esiintyi, mutta meillä aika rajal-
lisesti. SYP:ssa oli tässä mielessä erikoista väkeä, esim. taiteili-
ja Gösta D i e h l , tuomari Eric I d e s t a m ja Kaarlo T e t -
r i olivat lyhyen aikaa. Ajanilmiö kai oli se, että kokouksen
kansanedustaja Felix^{ks} S e p p ä l ä , jota ei juuri oltu kubiteltu
vasemmistolaisiin^{työväenliikkeen} pientoihin osallistuvaksi, kävi joskus SKDL:n sivistys-
tyneistöjaoston kokouksissa. Katsekaas kysymyksessä SKDL:n osalta ei
ollut tavanomainen puolue, vaan laajempi ajanilmiö, kansan demokraat-
tisten voimien kokeenpano - kuten sanottiin.

Kysymys: SKDL sai vuoden 1949 liittokokouksessa periaateohjelman it-
sellensä. Liittoa perustettaessa vanhat marxilaiset sosialidemokraatit,
kuten K.H. W i i k olivat vaatineet liitolle sosialistista ohjelmaa.
Miten sijoitit itsesi tässä suhteessa liiton sisällä ?

Veilahti: Wiik ja hänen hengenheimolaisensa, joihin kuuluin, vaativat
sosialistista ohjelmaa ja olivat tämän takia jatkuvassa riidassa kom-
munistien kanssa, jotka ajoivat tätä kansandemokratia-linjaa. Wiik
sanoi, ettei hän halunnut olla muussa kuin työväenpuolueessa ja sel-
laisella täytyy olla sosialistinen ohjelma. Muttei 1949-ohjelmaan
tullut sosialistista tavoitetta, vasta myöhemmin v. 1967 se kirjattiin
Itse tein sosialistisen tavoitteen kirjaamisen puolesta SKDL:n
ylioppilasjoukoissa, muttei minun puheilla siihen ollut merkitystä.
Olen mieltänyt itseni sosialistiseksi ihmiseksi - aina.

Kysymys: Eitä irtaantumisesi ASS:sta ja SKDL:sta, mikä siihen lopulli-
sesti vaikutti ? Oliko sinulla aatteellista lähipiiriä tai ystäviä,
joiden kanssa kävit eroprosessin lävitse ?

Veilahti: Eivät siihen ystävät vaikuttaneet, mutta kuin pikemminkin jar-
ruttavasti. Ystävät jäivät, ja sekin siinä surkeata olikin. Sain etäi-
syyttä paikkakunnanvaihdoksella. En tullut taloudellisesti toimeen
Helsingissä ja hakauduin Kangasalle ja lopulta ~~toimeen~~^{toihin}. Ei sekään
kauan kestänyt, ja palasin Helsinkiin.

Huomasin nämä työetsintävuosina, kuinka kovaa henkilökohtaista

6

hinnan ihmisen joutuu maksamaan siitä, jos hän poikkeaa totutuilta raitel-
ta muualle... Nuoruudessa täytyy olla tällainen hinnasta maksava.

Lopullisesti irtaantumiseeni vaikutti eniten oma henkilökohtainen oppo-
sitioasenteeni SKDL:n sisällä ja kommunistien politiikkaan nähden. Tähän
taas vaikutti jotain keskusteluni Arvi Hautamaa kanssa. Hän vaikutti
minua henkiseen kehitykseen paljon. Arvi näki henkilökohtaisen tilanteeni
ja arvasi loput. Hän oli olemukseltaan paljolti jesuiitta, siis hy-
vässä mielessä. Arvi osasi taitavasti johdatella minut päätyään sosiali-
demokraattiseen katsomustapaan. Hän osasi lietsoa minussa jo valmiina ol-
lutta kapinaa stalinistista näkemystapaa vastaan. Stalinistinen kehitys
meni niin pitkälle myös Suomen äärivasemmistossa, joten ei tämä kapina
lietsominen vaikea tehtävä ollut. Stalinia ylistäminen oli niin yletöntä,
että voimat sitä hyväksyivät.

Kysymys: Kootaan kehitystäsi yhteen ja tarkennetaan. Olit tullut sos.dem.
työläisnuorisoliittoon, sitten oli ASS- ja SKDL-vaihe, kunnes palasit
sosialidemokratiaan. Olitko perusolemukseltasi idealistinen sosialisti,
joka teki lopulta perusvalinnansa sosialidemokratian puolesta? Millainen
henkilökohtainen suhde sinulla oli kommunistiin?

Veilahti: Niin kyllähän minä mielsin kommunistit eri tavalla kuin perus-
demari silloin ajatteli - ennen ja jälkeen SDP:een paluuni. Ei kommunisti
ole minulle koskaan ollut sellainen puukkehampaissa karkkunaikävä olento,
kuten propaganda hänet tottui esittämään. Minä tunsin henkilökohtaises-
ti paljon kommunisteja, tunsin kommunistista liikettä ja ajattelutapaa,
ettei minulla tällaisia ennakkoluuloja koskaan ollut. Kuten sanoin, työ-
miehen Arenen oli minua historiooppettajani...

Eri asia oli sitten se, kuinka paljon sosialidemokraattisessa työväen-
liikkeessä uskalsi 1950-luvulla puhua kommunisteista, kuten ajattelin
ja kokemuksesta tunsin.

Kysymys: Milloin liityit &&&&&& Sosialidemokraattiseen puolueeseen ja
mihin osastoon?

Veilahti: Olin eronnut SKDL:sta 1949, sitten minulla oli väliä poliittis-
sessa toiminnassa ja vuonna 1952 liityin SDP:een. Järjestösihteeri Veik-
ke P u s k a l a oli minua vastaan, epäili kai sosialidemokraattisuuttani.
Puolueen toimiston järjestötoimitsijana toimi silloin A n i M y l l y n ä -
k i , joka järjesti minut Helsingin ammattiyhdistysväen sos.dem. yhdis-
tykseen. Hän sanoi, että mene siinä, kun se ei ole niin herraskainen...,
vaan proletaarinen puolueosasto.

Kysymys: Liittyikö tähän poliittiseen valintasi myös nimenmuutos? Veikko
Lahtinen ryhtyi samoihin aikeihin esiatymään ja kirjoittamaan Veikko
Veilahtena.

Veilahti: Eivät ne teisiinasi liittyneet, vaikka v. 1953 alusta muutin

II 197004 271004 - 7 - 197004 271004 271004
sukuaineni nykyiseksi. Professori Ruutu vain kehotti tekemään niin. Vähän kai leikilläänkin hän huomautti, että Matti S a l o n e n a k i a rupesi saamaan kirjoillaan enemmän vastakaikua, kun ne julkaisi Matti K u r j e n s a a r i . No, tämä on vain anekdootti.

~~Assistentilla ei ollut asemaa~~

Kysymys: Miten työkysymyksesi järjestyivät tällä välillä?

Veilahti: Kun Ruutu tuli Yhteiskunnalliseen korkeakouluun rehtoriksi, hän kutsui minut ¹⁹⁵⁰ rehtorin assistentiksi, muuten ensimmäiseksi sellaiseksi. Aiemmin oli ollut vain YKK:n tutkimuslaitoksen assistentteja kolme, Las-se K a u t t u , Jussi L i n n a n e n ja Faina J y r k i l ä .

Kysymys: Millainen oli silloin assistentin asema korkeakoulussa?

Veilahti: Se oli ^{epämääräinen} kirjvittävän ~~ihmisen~~ asema tai paremminkin ei hänellä ollut mitään asemaa. Ei hänellä ollut mitään johto- tai ohjesääntöä. Työ oli täysin siitä kiinni, mitä esimies antoi tehtäväksi. Minulla oli opetusta neljä tuntia viikossa, etin vastaan opetusjaostearvostukset sekä tiedekunta-arvosteluista approbaturit ja oli professorin apuna seminaariharjoituksissa antaen lausuntoja töistä. Ei assistentin palkalla silloin voinut elää ja harjoittaa tiedettä. Onneksi minulla teetettiin vähemmän töitä ja saatein tehdä muutaakin, jolla ansaitsin. Onneksi assistentin asema on tästä parantunut. Nyt sillä viralla kai ainakin elää jotenkin.

Kysymys: Millainen oli YKK:n sisäinen ilmapiiri 1950-luvun alussa? Pitääkö paikkansa se anekdootti, että naulakonvartija tunsi korkeakoulun paitsi kaikki oppilaat myös heidän päällysvaatteensa ~~hän~~ ulkonaöltä.

Veilahti: Pitää paikkansa. YKK oli kuin idylli, intiimi pieni yhteisö, jossa kaikki tunsivat toisensa, olivat ystäviä tai haukkuivat toisiaan. Mutta idylli piti sisällään myös pienet klikkinsä, Eino S u o v a n , Unto K u p i a i s e n , Urpe H a r v a n ja Raudun klikit. Kaikki yrittivät saada vaikutusvaltaa omassa reviiirissään. Tämä oli pienen korkeakoulun huono puoli, ihmiset tunsivat toisensa liian hyvin. Tunnelma oli joskus liian familiääri. Opettajien ja opiskelijoiden välit olivat kylä läheisemmät, kuppila oli sama kaikille Franzeniassa.

Kysymys: Miten luonnehdit Yrjö Ruutua luennoitsijana, opettajana?

Veilahti: En koskaan voinut tuntea sitä Ruutua, joka oli parhaimmillaan. Näinä YKK-vuosina 50-luvun alussa hän oli jo aika iäkäs ja väsynyt. Raudun työtaakka oli sodan jälkeen ollut valtava. Hän istui monissa valtion komiteoissa, kirjoitti paljon, osallistui järjestöelämäänsä sekä hallinnoi korkeakouluaan monasti aika tuskaantuneena.

Kyllä Ruutu opettajana oli kuitenkin aivan omaa luokkaaansa. Esimerkiksi hän luennoi vapaamuotoisemmin kuin muut. Hänellä oli seppisiä kykyjä luentojaan elävöittämiseksi, mikä teki niistä metodisesti hyviä. Toiseksi Ruutu oli viisas, ei siis vain älykäs, vaan hänellä oli elämäntunnetta, ymmärtä-

- 8 -

nystä ja historiallista syvyyttä. Tenteissä hän oli vaativa, reput napsahdivat helposti, jos oppilas ei hallinnut teetia aihetta. Minäkin sain jonkin kansainvälisen politiikan osatenttia takaisin, vaikka olia hänen assistenttinsa...

Ika alkoi kyllä näkyä Ruudun opetustoimessa loppuvuosi. Hän oli ajoittain hajamielinen, rönsyili puheessaan, eikä ollut niin systemaattinen ja looginen esityksessään. Tämä oli ymmärrettävää Ruudun pitkään yhteiskunnallisen toiminnan kokemuksen tähden. Minulla on se kuva, että Ruudun asema esim. Suomen itsenäisyyspolitiikassa tulee historian-tutkimuksessa vielä korostumaan nykyisestä. Kriittiseen tutkimukseen pohjautuva poliittinen elämäkerta Ruudusta vielä puuttuu. Hänen histo-riakuvansa on hajanaisten ja tunteellomaisissa aikalaistunnelmissa kiin-ni. Ruutu istui "kalterijääkärimä" Spalernajassa ennen Suomen itsenäisty-mistä, hän oli setienvälisen ajan ylioppilaspolitiikan henkinen tausta-kahmo. Ruudun poliittisista yrityksistä ~~esitetään~~ ^{mainitaan} niiden lap-sellisista puolesta. Mutta olivatko ne lapsellisia? Meini asia, joka silloin näytti lapselliselta, on tänään päivän todellisuutta

Kysymys: Ruutu-kuvahan on paljolti muodostunut Matti K l i n g e n historialliseen tutkimukseen, esim. Vihan veljistä valtiokesialismiin (1972) ja sitten Risto A l a p u r e n sosiologisen AKS-väitöskirjan (1973) kautta. Klinge korostaa Ruudun mannermaisia, ostwaldilaisia vaikutteita ja sitten yhtymäkohtia natsi-ideologiaan, etenkin strasse-rilaisuuteen. Paakkunaisen ^{tuore} intellektuaalihistoria Valtiotieteellisestä yhdistyksestä korostaa Ruudun anglosaksisia henkisiä vaikutteyhteyksiä. Kumpi kuva Ruudusta on mielestäsi oikeampi?

Veilahti: Minusta Ruudussa hänen väitöskirjastaan asti alkaa korostua moderni ja sosiologinen asenneitumistapa. Kansakunta -teeksesta voi vielä saada kuvan hegeliläis-metafysisen perinteen kantajasta. Kehitys ja edistys -teos (1924) menee jo selvästi anglosaksiseen suuntaan. Ei Saksasta tullut enää H i t l e r i n aikana kunnollista yhteiskunta-tiedettä, hän sanoi. Carl S c m i i d t oli viimeinen Ruudun mukaan tieteellisessä mielessä.

Kysymys: Entä Ruudun poliittinen kuva? Häntähän pidettiin aikalaiskä-tyksissä hyppelhtivänä "kahdeksan puolueen miehenä". Mikä oli poliit-tisen realismin ja utopismin suhde Ruudun ajattelussa ja toiminnassa?

V Veilahti: Ei hän realistisesti ollut. Ruutu piti ^{omia} ajatuksiaan toteen, koska ne olivat hyviä ajatuksia. Ei hän ollut aina selvillä poliittisista realiteeteista tai jos olikin, niin ~~nonsekään~~ ^{de omia} ne ja eli jotenkin irreaalisessa maailmassa. Aikansa käytännöllispoliittisten ratkaisujen suhteen hän oli idealisti. Esim. Stalinin kaudellakin Ruutu halusi niin pitkälle kuin mahdollista uskoa Neuvostoliitosta hyvää. Kun se tuli mahdottomaksi, hän saattoi käyttää kärkekkäitäkin ilmauksia Neuvosto-liitosta. Tosin Ruutu aina korosti, että on väärin samastaa toisiinsa

9-
sakselainen totalitarismi ja stalinismi. Ne eivät ole sama ilmiö muuta kuin formaalisessa mielessä, yhden puolueen järjestelmää. Ruutu aina korosti, että toinen on eteenpäinjohtava ja toinen pelkästään status quota ylläpitävä järjestelmä. Siis Neuvostoliitto on kunninkin vapauttava systeemi, vaikka sillä on tämä yksipuoluejärjestelmä.

Niin, Ruudun viehätys oli juuri hänen idealismissaan. Mutta hänessä oli monta eri sävyä. Ruutu oli tavattoman hyvä kavaljeeri, joka esim. hurrasi kaikki naiset. Sanoja lapset kiintyivät häneen poikkeuksellisen vahvasti ja spontaanisti. Vanhoilla päivillään Ruutu kirjoittikin satuja lastenlapsilleen.

Ei Ruutu ollut käytännönpoliitikko, ei hän pärjännyt sillä alueella. Hän oli ohjelmien tekijä ja suuntaviivojen luoja.

Kysymys: Ruutu kirjoitti kansainvälispoliittisesta tilanteesta, rauhanomaisen rinnakkaineloa puolesta vielä 1955 A t o s W i r t a s e n toimittamassa Viikon Posti -lehdessä, vuotta ennen kuolemaansa. Oliko tällöin tiensä loppuun kulkenut ja SKDL:sta eronnut SYP hänen viimeinen, ~~lopullinen~~ poliittinen kotinsa, jota hän seurasi uskollisesti.

Veilahti: Ruutu eli SYP:n loppuun saakka. Vaihtoehtoa hänelle ei ollut. Siitä olen varma, että hän olisi myöhemmin palannut sosiaalidemokraattiseen puolueeseen, jos olisi saanut elää. Jotkut muut näkyvät syppiläiset, esim. E a s i e H i i t o n e n , palasivat SDP:een jo aiemmin 50-luvulla, mutta Ruudulle se oli silloin mahdotonta. Osin tämä johtui siitä, miten huonosti sos. dem. lehdistö ja ^{sen piirissä} monet ~~hän~~ omat entiset oppilassuhtautuivat "mestariinsa". Tarkoitankin erityisesti Unto V a r j o s - t a ja "Jahvetti" K i l p e l ä i s t ä .

Kysymys: Eikö Jahvetin persoonallisuudessa muuten ole mielenkiintoisen ristiriitaisia piirteitä. Hän oli ranskalaisen kulttuurin tuntija ja ihailija, Ruudun oppilas ja Työväen Akatemian opettaja, rehtorikin. Toisaalta hänellä oli kansanomaisen savolaishuumorinsa, jonka kautta tuli jatkosodan vuosina suosituksi radioääneksi ja sitten sos. dem. päälehden pakinoitsija-propagandistiksi kylmän sodan alkuvuosina. Eikö tässä ole jotain ristiriitaisuutta? Jahvetti valitsi populistisemmän tien.

Veilahti: On ristiriitaisuutta. Hän halusi tehdä poliittisen karrierin. Jahvetti tutki poliittista psykologiaa ja näki, että propagandan täytyy aina tähdätä ~~sen~~ fiksumman pääntason alapuolelle, keskimääräiseen ja senkin alapuolelle. Hän ymmärsi propagandan välttämättömyyden ja saavutti asemansa savolaisella verbaalilla lahjakkuudella, nokkeluudella. Kilpeläinen oli alykäs ja lahjakaskin, mutta hän eräässä mielessä luovutti - suhteessa tieteeseen. Sille hän ei enää antanut merkitystä. Tämä taisi tapahtua Jahvetissa jo 1939-40. Sen aiheuttajaa en ikäni puolesta voi tiedä. Opin tuntemaan Jahvettia myöhempiä vuosina. Jos kävi kapakassa, ei voinut olla törmäämättä häneen...

Kysymys: Miten Ruutu koki sen, että hänen entiset oppilaansa kääntyivät mestariaan vastaan. Ensin poliittisemmin suuntautuneet, kuten Varjonen ja Kilpeläinen ja sitten myöhemmin Paavo H i r v i k a l l i o ja Olavi M a t t i l a 50-luvun taitteessa. Paakkunainen puhuu historiassaan "ruutulaisista". Voidaanko puhua ruutulaisista?

Veilahti: Se koski häneen, muttei hän heistä pahaakaan puhunut, ei tosiaan puhunut heistä enää mitään. Muttei ollut mitään "ruutulaisia". Ei heitä yhdistänyt mikään muu kuin oppilassuhde tai jäsenyys jossakin Ruudun lukuisista poliittisista, esim. valtiesosialistisista yhdistyksistä. Ruutulaisuutta käsitteenä ei ollut, kuin aakarasti rajaten hänen suomalaissosialistinen puolueensa 30-luvulla, ja sillehän kävi kannatuksen puolesta köpelösti.

Kysymys: Esitit syyskuussa 1952 lisensiaattityön hyväksymistä YKK:ssa aiheesta "Yhteistoiminta- ja avunantosopimus Suomen ja Neuvostoliiton poliittisten suhteiden perustana". Mikä oli tämän aiheenvalinnan taustana, että lähdit tekemään työtä näin tuoreesta kysymyksestä?

Veilahti: Ruutu sanoi, että minun pitäisi nyt pian tulla lisensiaattiksi. Olin tutkinut Suomen ulkopoliitiikkaa, tehnyt gradun Itä-Karjalan kysymyksestä Tarton rauhassa ja seurannut koko sodanjälkeisen ajan ulkopoliitiikkaamme muutostunista. YYA-sopimuksesta ei ollut olemassa mitään tutkimusta. Minulla oli Ruudun mielestä edellytykset aiheenkäsittelyyn ja nopeaan loppuunsaattamiseen. Lisensiaattityö ei silloin ollut pakollinen, mutta väitöskirja-aiheeksi YYA-sopimusta ei vielä voinut ajatella ja siksi suuntauduin lisensiaattityöhön.

Itse kyllä epälin aihetta aluksi, lähteidenpulaa ja asiakirjojen salaisuutta ym. Ruutu sanoi, että kyllä poliittisen arvioinnin - siis poliittisen tieteen analyysin - sopimuksesta voi jo nyt tehdä, vaikka sen syntyä ei lähdetilanteen vuoksi voi vielä historiallistaa, tehdä historiallista tutkimusta. Ilman alkuperäisaineistoakin voi poliittisessa tutkimuksessa tieteellisesti eritellä sopimuksen olemusta ja syitä. Minua aihe alkoi viehättää. Tein yhden version, jonka itse hylkäsin. Aloitin työn kanssa marraskuussa 1952 ja toisen version käsikirjoituksen jätin Ruudulle alkukesästä 1953, jolloin myös jätin rehtorin assistenttuurini YKK:ssa. Se tuli syksyllä käsittelyyn, kun korkeakoulu oli alkanut.

Kysymys: Vaikuttiko aiheenvalintaan ja työn luonteeseen se, mitä Dag A a c k a r tutkielmassaan³ viihjaa, että Ruutu oli väsynyt YKK:n ja valtio-opin tiedeyhteisön taisteluihin ja oli jättämässä professuurin hoitoa. Että hän kiirehti sinua työtasi, koska halusi se itse tarkastaa ja hyväksyä. Anckar jopa väittää, että Ruutu suunnitteli sinusta seuraajaansa.

Veilahti: Tuo on myytti, joka ei pidä paikkaansa. Ei Ruutu ollut ~~siellä~~ lähtemässä, hän oli siellä vielä monta vuotta. Tämä myytti vain elää kunnan sitkeästi. Tästä myytistä minä sain kärsiä. Porvarit pelkasivat, että Ruutu jollain ihmeen konstilla saa minut kompetentiksi hänen virkaansa. Jo syksyllä 1952. Suomalaisessa Suomessa kirjoitettiin ^{nimimerkillä} tästä aiheesta, muka Ruudun suunnitelmista. Kun tämän myytin alkuperää selvitettiin, selvisi ~~että~~ sitä lietsovaksi henkilöksi erityisesti professori Tattu T a r k i a i n e n , jonka väit Ruutuun olivat tulehtuneet. Hänellä oli oma lehmä ojassa viran suhteen. Myytin osoite oli kyllä ihan väärä. Minä olin syytön tällaisiin spekulatioihin. En osannut edes kuvitella sellaisesta; se tuntui kaukaiselta asialta. Kuten jo sanoin, tein "vapaaehtoista" lisensiaattityötä, en väitöskirjaa YYA-sopimuksesta.

Kysymys: Kun tällaisia nimimerkkikirjoituksia alkoi lehdissä työsi ympärillä ilmestyä, niin tuliko mieleesi, että voit joutua itseäsi suurempaan peliin kysymyksessä?

Veilahti: Kyllä minulle tuli epäilyksiä. Olin silloin vielä (1952) korkeakoulun palveluksessa ja minulle tuli hirveä nolo tunne. Esim. Urpo Harvan suhtautumistapa muuttui minuun varovaisemmaksi. Häkin - hyvä ystäväni - etsi vahvistuksia epäilyksilleen jostain vallankaappauksesta korkeakoulussa. Järki ei tässä asiassa enää auttanut. Ne olivat Hirvikallio ja Tarkkiainen, jotka pitivät myyttiä yllä. Ehkä jossain määrin myös Olavi Mattila, mutta hänellä ei ollut mitään akateemisia asemia.

Kysymys: Lisensiaattityösi käsiteltiin YKK:ssä ⁸ 28. syyskuuta 1953. Haluaisitko kuvailla tilaisuutta ja tunnelmiasi tuolloin?

Veilahti: Se oli kamala tilaisuus. Ensinnäkin se oli sijoitettu pienen luentosalin - tai ehkei se ollut pieni, vaan vain vaikutti pieneltä, koska ihmisiä ja minulle tuntemattomia suuruuksia oli paikalla niin paljon. Eturivissa istuivat esim. ministeri I d m a n , Eric C a s t r e n , YKK:n opettajakunnasta suurin osa sekä pääesikunnan eversti V i l j a n e n .

Immettelin heti, miksi he kaikki ovat tulleet paikalle. Eivät lisensiaattitöiden tarkastelut yleensä olleet niin julkisia. Historian tutkuri Olavi S e i t k a r i ja Ruutu olivat tarkastajia, siis opponentteja. Professori Aime H a l i l a , myös historioitsija, määrättiin myöhemmin lisätarkastajaksi, toisessa erässä. Seitkari oli nähnyt paljon vaivaa kaikkien pilkkuvirheidenkin, joita luoja paratkoon oli työssäni, löytämiseen. Hän oli ollut 30-luvulla oikeistolainen ylioppilaspoliitikko ja vaitellut v. 1878 asevelvollisuuslaista. Hänen kokonaisasenteensa työhöni oli hyvin pahansuopa. Hän ei halunnut ymmärtää mitään kaanaltani.

Kysymys: Yleisö osallistui myös keskusteluun työstäsi?

Veilahti: Kyllä, mutta pääasiassa hyvin epäsiällisellä tavalla. Puheen-

vuoroissa väitettiin minun sanomakseni - joko työssä tai suullisissa puheenvuoroissani - sellaista, jota en ollut sanonut. Tästä tuli sitten lehdistössä esiin väite, että tilaisuus muistutti nyrkkitäppelua, kun tuhandin: "Pysytään asiassa, siinä mitä olen kirjoittanut tai täällä sanonut." Sanoin sen aika ^{ukkuksella} kiivaasti, koska tilaisuudessa harjoitettiin niin systemaattista provosointia. Aanoin siis itseäni provosoida kiel-
tämättä. Tilaisuus kesti kauan ja yksittäisiä sanoja, niiden oikeinkir-
joitusta vatvettiin tuskallisen tarkasti.

Kysymys: Ketkä olivat yleisön joukosta eniten äänessä?

Veilahti: Mattila oli se varsinainen puhetervi. Myös Hirvikallion. Sen paanin merkille, että YYA-sopimuksen oikeudellisista tai poliittisista asiaantutijoista kukaan ei käyttänyt puheenvuoroa. Ei Castren eikä Id-
man.

Kysymys: Kannaltasi ei kai ollut hyvä se, että kolmesta tarkastajasta kaksi oli historietsijöitä, vaikka työtesi ei ollut jätetty historiaan alalle, vaan valtio-opin ja kansainvälisen politiikan alalle?

Veilahti: Niin, silloin ei vielä ollut poliittista tiedettä. Ruutu edus-
ti kansainvälisen politiikan tarkastelutapaa, mutta akateemisena revii-
rinä se puuttui. Historiaantutkimus - jonka metodologiaa Seitkari ja
Halila olivat sitoutuneet - tutki vanhempia aikoja.

Kysymys: Olenne kuulleet kerrottavan, että puolustusvoimat puuttui asiaan, työsi aiheeseen korkeakoulussa?

Veilahti: Itse tilaisuudessa puolustusvoimain edustajat eivät käyttä-
neet puheenvuoroja, vaikka esim. Viljanen oli läsnä. Mutta olen varmal-
ta tahalta kuullut kerrottavan, että korkeakoulua otettiin yhteyttä
siinä hengessä, ettei aiheita ja käsittelytapaa katsota suopealla
silmällä. Nyt täytyy tietysti muistaa, että Neuvostoliitto oli silloin
vielä Perkkalassa, suojasää ja Geneven henki vasta edessä.

Luultavasti puolustusvoimissa ei pidetty siitä työni kerostuksesta,
että Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden perusta on poliittisessa tah-
dossa ja järjestelyssä, ei niinkään sotilaskysymyksessä. Rakensin työs-
säni Suomen aseman hyökkäystukialueen käsitteen varaa. Tämän päivän
katsannossa käsitteellä ei ole aseistuksen kehityksen takia samaa mer-
kitystä kuin silloin - siinä on sen heikkous. Mutta tuolloin käsite
oli relevantti. Se vastasi tuon ajan käsityksiä.

Kysymys: Tunsit Hirvikalliota ja Mattilaa Valtiotieteellisen yhdistyk-
sen toiminnasta. Miten koit heidän hyökkäyksensä lisensiaattityötesi
vastaan?

Veilahti: En osannut - en osaa vielä - selittää sitä. Motiivit
jäivät auki, minun ihmeteltäviksi. Poliittisen sovinnaisuuden osoitta-
minen porvarilliselle Suomelle on ehkä yksi selitysperspektiivi. Mattila

oli sodan jälkeen kirjoittanut SYP:n Vapaa Pohjola -lehdessä sosialidemokraatteja vastaan ja Hirvikallio oli kuulunut SKDL:n sivistyneistöjaostoon silloin kun minäkin siellä istuin. Heidän piti osaittaa palaamisensa ruotua. "Palaanuthan" minäkin tavallaan elin, mutten samassa merkityksessä.

Hirvikalliolla oli lisäksi minua nähden henkilökaunaa. Hän ~~ääää~~ tulevansa Ruudun assistentiksi minun sijastani 1950. Se, miksi Ruutu oli päästy minua, johtui ainakin kahdesta syystä. Minä todella tarvitsin työtä ja toimeentuloa 1950. Tilapäisiä keikkoja lukuunottamatta minulla ei ollut töitä. Toiseksi olin nuorempana produktiivinen, sain työtä nopeassa ajassa tehtyä.

Kysymys: Dag Aackar on julkaisussaan kirjannut nk. Veilahti-affääriä jatkona Sven L i n d m a n i n ja Åbo Akademin kannalta. Kuinka korrekti, oikea hänen kuvauksensa on?

Veilahti: Niin, tämä nk. Veilahti-affääri oli minulle huono affääri.

Aackarin kuvaus ei ole ihan oikea. Lindman-episodi oli kyllä Ruudun keksintö, kun kysyin mitä teen, puolustanke ~~ää~~ työtani YKK:ssa loppuun asti. Ruutu kielsi minua siitä tekemästä. Työn hylkääminen olisi arvovaltatappio ja varjostaisi uraani siitä eteenpäin. Hänen kehotuksestaan peruin työn YKK:ssa, siis vedin takaisin. Perustuskirjeessä totesin, että työ on joutunut poliittisen kiistelyn kohteeksi ja edellytyksiä sen tieteelliselle arvioinnille ei ole.

Åbo Akademin valtio-opin professorina oli Sven Lindmaa, joka oli vapasmielinen ihminen ja opettaja. Akademiassa oli myös juuri virsainheiden esannut Otto B r u n s i i n , oikeustieteilijä ja vaaka tuttu. Ruudun kehotuksesta kirjoitin Lindmanille ja tarjosin työtani käsiteltäväksi Turussa. Lindmaa suostui ensin. Sitten hän kirjoitti, ettei se olekaan mahdollista vedoten mm. siihen, ettei alan ihmisiä ole korkeakoulussa, jotka tuntisivat aiheitani. Lindman myös pelkäsi, että syttyy "en röd atmosfär kring Åbo Akademi", punainen atmosfääri Åbo Akademin ympärille. Kun aineenopettajan lopullinen kanta oli tämä, en tietenkään kirjoittanut jatko-opiskelijaksi Turkuun ja tarjonnut työtani sinne hyväksyttäväksi.

Kysymys: Oikeastaan sen jälkeen kun tämä tilanne oli jo selvä, lehdistössä käytiin jälkipyykkiä työn tiimoilta. Lindmanin jouluruhkaa 1953 häiritettiin lähettämällä hänelle ^{anonyymi} 28-liuskaa pitkä työsi puutteiden luettelo, joka toimitettiin myös ulkoministeri Ralf Törngrenille. Myöhemmin vielä häväistyskirje Lindmanille "kommunistisimpatioista". Onko sinulla käsitys tä näiden kirjoittajasta?

Veilahti: Minulla muuten on itselläni se muistio luettelo. Se lähetettiin myös puoluesihteerille Väinö L e s k i s e l l e . Kun hän myöhemmin siivosi työpöytänsä seuraajalleen, muistio löytyi. Väiski oli sen verran reilu, että lähetti minulle sen.

9087

Pöytäkirja - 14 -
Pöytäkirja? Kirjoittajista en voi mennä takuuseen, mutta epäilen Härvikallista ja puolustavainia.

Kaiken kaikkiaan kansainvälinen politiikka oli minulle tutkimusaiheena episodi - ja nyt todettuna virhe episodi. Tentin kansainvälisen politiikkaa laudaturia YKK:ssä vasta valmistautisensa jälkeen. Oppiaineet - valtio-oppi ja kansainvälisen politiikka - olivat eriytyneet korkeakoulussa jo 1945, mutta valtio-oppi ei saatu täytettyä professuurin osalta ja Ruutu heitti molempia. Tutta Tarkiainen oli korkeakoulun ensimmäinen valtio-opin professuurin viranhaltija. Hänen ja Ruudun suhde oli huono.

Utilitaristinen valtiokäsitys oli vanha rakkauteni. Siitä olin kerännyt paljon aineistoa, ja Lindmaakin suositelli aihetta minulle. Toivon, että voisit vielä kirjoittaa jotain aiheesta.

Kysymys: Jouduit tästä episodista kärsimään aika paljon? Voi sanoa myös Ruudun puolesta, välikappaleeksi isommassa pelissä?

Veilahti: Kyllä, olin väline siinä valtasedassa, joka käytti Yhteiskunnallisesta korkeakoulusta. Meraalitonta on se, että (jatko)opiskelija otettiin välineeksi tällaisessa sedassa. Olin silloin niin puolustuskyvytön. En osannut nähdä ja hahmottaa asiaa kaikessa kunnallisuudessaan, mitä oli takana. Minä vain ihmettelin, kun tiede ei ollut tiedettä. Tämäsä tiedekuntapolitiikointiin ja sitten ideologiseen politiikointiin.

Kysymys: Mitä rupesit sitten tekemään?

Veilahti: Assistentuurin määräaika oli mennyt ohi 1953. Akateemisen tie näytti en. episodin takia suljetulta. Minä ryhdyin opettamaan kansaan. Tulin Tampereen työväenopiston opettajaksi 1953.

Kysymys: Olet varhain YKK:n vuosikirjassa kirjoittanut tutkivasti englantilaisen sosialismin teoreettisista piirteistä⁴. Känsit ensimmäisenä Ernst W i g f e r s s i a suomenkielelle⁵. Kuinka luonnehdit oman ajattelusi intellektuaalisia juuria? Suhteessa keskieuropallaiseen Marx-perinteeseen, englantilaiseen sosialismiin tai ruotsalaiseen sosialidemokratiaan?

Veilahti: Kyllä minun lähtökohtani on ollut saksalais-itävaltalainen sosialidemokratia ja marxismi. Marxilaisuus oli ensimmäinen ideologia, jota systemaattisesti ryhdyin opiskelamaan. Se on jättänyt lähtemättömän jälkensä. Väitän olevani vieläkin marxilainen, mitä tulee pohjimmaiseen historiatulkintaan. En näe marxismia dogmina, vaan ajatusten kirjoittajana ja menetelmänä lähestyä kysymyksiä, todellisuutta. Taloudellisen alarakenteen ja päällysrakenteen suhde ei ole synkronisoitu, vaan molemmat puolia. Toiseksi näen marxismia tavoin historiassa aina esiintyneen ristiriitoja, omistavien ja omistamattomien välillä. Tämä päivänä omistus on nähtävä laajempaan kuin Marx aikanaan määritteli. Tarkeita immateriaalisia asioita, ei vain tehtaita ja tuotantopäätöksiä. Kyllä minä tänä perustan allekirjoitan yhä.

Mutta se, mistä arvostelin työväenliikettä, on psykologisten tesa-
sien laininlyönti. Työväenliike on yksinkertaistanut ihmisen olemas-
saolon toimeentulekysymykseksi - mitä se luo japa ratkeaa myös on. On se
sitten paljon muutakin. Tässä suhteessa ensimmäinen ajattelija, joka
kiinnitti ihmisen olemassaolon henkiseen puoleen, eli ~~Karl & Kaarle~~
Henrik de M a a , johon Yrjö Kallinen viittasi keuhmateoksessa Sosia-
lismia kehti (1945). Tai Kallisen kautta löysin ensimmäisen sosialisti-
sen ajattelijan, joka oli kiinnostunut immateriaalisesta puolesta.

Tämä tarkoittaa, että sosialistisen työväenliikkeen tulisi ^{kehittää} ~~säilyttää~~
motiiviooppi, miettiä motiiviteorian olemassaolo aina uudelleen. Nyt se
on menetetty. Ei ole kiinnitetty psykologiseen puoleen tarpeeksi huomio-
ta. Ei ole nähty ideologisen hegemonian merkitystä. On ajettu sosialis-
tisia uudistuksia, mutta on antauduttu henkiselä puolella, kulttuurin
tasolla pölvareille.

Kysymys: Olin 1960-luvun lopulla Tampereen yliopistossa pitämälläsi fi-
losofian historian luennoilla. Käsitteit silloin laajasti - laajemmin
kuin ennen 70-lukua oli tapana - M a r x i a , erityisesti hänen ih-
miskäsitystään, vieraantumista ja ihmistä kollektiivisena olentona. Il-
meisesti tämä problematiikka on sinulle aina ollut tärkeä ?

Veilahti: Kyllä, minä sytyin sosialismissä nimenomaan sen humaniin puo-
leen. Olen nähnyt elämässäni ja ympärilläni niin paljon epäoikeudenmu-
kaisuutta ja inhimillistä surkeutta, sekä aineellista että henkistä.
Siksi minua on inspiroinut ajatus ihmisen parantamisesta ja parantamises-
ta, ajatus parantamisesta yhteiskunnasta ja ihmisen onnesta. Sosialismia hu-
maani, päämäärä on se asia, joka on pitänyt minut tässä liikkeessä. Ei
suinkaan liikkeen saavutukset, jotka näyttävät valuneen kuin hiekka me-
reen.

Me kehittimme Arvi Hautamäen kanssa ismitaulukon, jota käyttimme Kilja-
van ammattiyhdistysepistön opetuksessa. Siihen kuului ajatus sosialismin
puusta, joka lähti haarautumaan antiikki ajattelijoidista. Naimme sosia-
lidemokratian nykyaikaisena ja korkeimpana vaiheena ja ^{haarana} ~~jatkana~~ tässä
sosialismin puussa, vanhamarxilaisen periaatteen jatkona. Erityisesti Hau-
tamäki, lahjakas ja originaali ajattelija, liitti sosialidemokratian
Vanhamarxilaisuuteen, mitä termiä hän ja muutkin TSL:ssä käyttivät. Ve-
din 1950-luvulla useita sosialismin ja kansainvälisen politiikan kurssi-
ja kesäisiä Kiljavalla tai Veikonmaan opistolla, ensin Sakari K i u r u n
ja sitten Väinö R u u s a l a n kanssa. Niillä opeti tuota sosialismin
teoriaa historiallista puolta.

Kysymys: Mikä oli suhteesi englantilaiseen Fabian Society -seuraan ?

Veilahti: Olin jäsen, mikä oli kai aika harvinaista suomalaiselta.
Lisäksi kaikketi Kauko S i p p o n e n ja Erkki R a a t i k a i n e n
olivat jäseniä. Jäsenmaksu oli n. 50 markkaa nykyisessä rahaa merkityk-
sessä. Sillä sai Fabian Tracts -julkaisua sekä lukuisat matkailuselaus-

ym. edut, jotka englantilaiset fabianistit käyttänoällisiä ihmisiä olivat jäsenilleen haakkineet.

Henkilökohtaisesti tapasin G.D.H. Colea Oulussa 1951 anglo-skan diaavisessa kesäkouluksessa, jossa olimme TSL:ia kautta pidemmän aikaa ja minulla oli tilaisuus haastatella häntä. Hän oli aika sekava luennoitsija, vaikka kirjoitti niin hyvin. Harold Laski oli kyllä vielä sekavampi luennoitsija. George D.H. eli taseitteleva luenne, hänen vaimonsa Margaret Cole, jonka tapasin Englannissa, oli poliittisesti radikaalimpi. Myös Laskin tapasin Englannissa. Hän oli ihmisenä mukavampi kuin työkeän aristokraattinen George D.H. Cole. Heidän henkilökohtaiset välinsä olivat kuin kissan ja keiran... "Who is Mr. Laski?" Cole saati häältä Laskista kysyessäni.

Laski, jona oli Puolan juutalainen, oli tunnettu 30-luvun vasemmiston sosialismin profetta ja terävämpi ajattelija mielestäni. Colen teokset olivat hyviä sosialismia aatehistorian oppikirjoja - ja niiden merkityksessä suosittuja. Kokonaisuutena englantilaisen sosialistisen ajattelun perusjuonne oli hyvin käytänoöllinen ja empiirinen, ei niin sisänoöllinen ja tutkimuksellinen. Tässä mielessä sillä on ollut "saarellinen", rajoittunut luenne.

Jaksoin seurata fabiaailaista yhteiskunta- ja sosialismikeskustelua aika tarkaan 60-luvulle asti, kunnes käytänoölliset opetustehtävät Tampereen työväenopistossa veivät aikani. tultuani rehtoriksi 1962.

Kysymys: Känsit Ernst Wigforssin laajan esitelmän vuodelta 1947 suomeksi nimellä Taloudellisen kansanvalta⁵. Se taitaa olla ensimäinen ja pitkään lähes ainoa isempi Wigforss-känsä. Mikä suomen-tamisen taustalla oli?

Veilahti: Taustalla oli SAK:n pääsihteeri Olavi Lindblom, joka oli kuullut esitelmän pidettynä, paikan päällä. Hän piti sitä erinomaisena ja kehotti minua vaihteen harrastamaan jotain "maapäällisempää" sosialistista ajattelijaa. Esitelmä piti saada suomeksi, ja tein sen TSL:n teimeksiaanosta 1951. Suomekseksi muuteti tarkasti Abo Akademin kansantaloustieteen professori Carl Erik Kneelingin, johon olin tutustunut Kiljavan opiston luentotehtävissä. Hän vaati korjauksia esipuheeseeni viilleen akateemisen tutkimustradition ja industrial relations -koulukunnan edustajana.

Kysymys: Kirjoitit 1950-luvun puolivälissä teoreettisempia artikkeleita ammattiyhdistysliikkeen olemuksesta⁶. Olit tekemässä SAK:n 50-vuotishistoriaa, vuotta 1975 varten. Käsi kirjoitus varhishistoriasta on olemassa SAK:n arkistossa. Mikä oli tämän hankkeen tarkoitus? Mihin se kaatui?

Veilahti: Olin ollut Kiljavan opistolla vähän aikaa viransijaisena opettajana. Tein historiaa sivutoimena opetuksen ohessa. En pysynyt

WATKOO 1/2 49044)

enemmän

sivutoimaisesti työn valmistumisen aikataulussa. Tähän vaikutti myös SAK:n sisäinen tilanne. Minulta vietiin työhuone. Minun olisi pitänyt elää niiden "gangstereiden" kanssa ja olla onnellinen! Ei siitä mitään tullut. En tullut yhteistyössä toimeen järjestösihteerillä Olavi Järvelän ja muiden kanssa. SAK:n johdosta ainoa henkilö, joka työstäni ymmärsi ja siitä tuki, ^{joka tavalla} oli pääsihteerillä Olavi Lindblom. Jonkin aikaa myös valistussihteerillä Jaakko Rantanen. Kun SAK meni kahtia, minun oli mahdotonta samastua kummankaan puolen kanssa! Minulla ei erimielisyys- ja hajaannusaikana ollut riittävästi työrauhaa SAK:n historian kanssa. Työtä reposteltiin kesken kirjoitusvaihetta ja ryhdyttiin määräälemään tutkimustuloksia etukäteen. Historiantutkimus, tieteellinen tutkimus, nähtiin SAK:n sisällä vielä liian kypsymättömästi ja epäitsenäisenä toiminta-alueena. Oli se kyllä liian kova pala minullekin, en kyennyt siihen.

Aloitin historian esitöiden tekemisen kesällä 1953, kun vapauduin YKK:n assistenttuurista ja lisensiaattityön käsikirjoitus oli tarkastajilla. Itse kirjoitustyön tein pääosin 1955-56, jolloin valmistui vuoteen 1917 ulottuva käsikirjoitus sekä lukuja vuoteen 1924 asti. Siis paljon olisi ollut vielä tekemättä. SAK:n nykyiset historiankirjoittajat käyttivät kai käsikirjoitustani, vaikka he eivät sanallakaan mainitse siitä...

Vähän asiaan vaikutti sekin, etten tullut yhteistyössä oikein toimeen professori Heikki Wariksen kanssa, joka oli SAK:n historiatoimikunnan puheenjohtaja. Siinä oli luonteiden yhteensopimattomuutta; olimme molemmat aika omanarvontuntevia vai miten sen nyt sanoisi. Sitten oli katso-
muksellisia eroja. Waris halusi niin steriilin historian. Käsikirjoituksen mielestäni asiallisista kohdista hän sanoi, että teksti on normatiivista, emotionaalista ja aatteellista julistusta, joka ei täytä historiatihteen vaatimuksia. *Ehkä hän oli monesti oikeassa.*

Kysymys: SAK:n julkaisusarjan kirjasesnasi päätellen sinä seurasit myös teoreettisempaa keskustelua ammattiyhdistysliikkeestä - ja uudempiä työmarkkinatutkimusta? Viittauksia löytyy ^{ruotsalaiseen} Fritz Croneriin ja Saksan liittotasavallan DGB:n Gewerkschaftliche Monatshefte -lehteen. Tämä tutkimusalue poikkesi aika lailla aatefilosofisesta kiinnostuksestasi, utilitaristisesta valtiokäsityksestä?

Veilahti: Tutustuin työmarkkinatutkimuskirjallisuuteen Kiljavan opetustyössä. Se kiinnosti kyllä minua hyvin paljon. Etenkin uudempi yhteiskunnan muutosvaihe, teknologinen muutos koneiden valtaan ja automaatio, josta kirjoitin Palkkatyöläisessä jo 1953. Ennakoin artikkelissa, muistaakseni nimeltään "Kehittyvä yhteiskunta", sellaisia teknistaloudellisia muutoksia, joihin SAK:n sisällä ei silloin uskottu, mutta jotka ovat tänään toteutuneet sitäkin rajummin. Minua kiinnosti tämä sosiologinen puoli - ja tietenkin järjestöt.⁸

Työväenliike oli tuolloin poliittisesti maho. Sosialidemokratia oli kahden konnakoplan keskinäistä tappelua siitä, kumpi niistä olisi suurempi.

Vetäydyin sivummalle, minua ei kiinnostanut osallistua tähän järjestöso-
taan. Täällä Tampereella riita repi puoluejärjestöt myös halki, kanerva-
laisiin ja lindforsilaisiin.

Kysymys: Sinulla oli työhuone SAK:n toimistossa vuoteen 1955. Varmaankin
tuli silloin ja puolueriidan alkaessa pyyntöjä poliittisilta ja ay-johta-
jilta, että kirjoitapa aatteellisempi puhe siihen ja siihen tilaisuuteen.
Kuinka paljon teit tällaista nk. työväenliikkeen proosaa, josta jälki-
maailmalle varsinkin talouspoliittinen sihteeri Olli J. U o t i on aika
kuuluksia ?

Veilahti: Äärimmäisen vähän, yhden muistan. Kyllä niitä pyyntöjä tuli,
olet oikeassa. En lähtenyt täyttämään näitä pyyntöjä. Olen lähtenyt siitä,
että se ei ole intellektuellien tehtävä. Sitä varten on poliittiset sih-
teerit, jotka saavat liksatkin tästä työstä.

Yhden muistettavan puheen kirjoitin, koska se oli vähän kuin velvollisuus
teni. Tein Eero A n t i k a i s e l l e puheen SAK:n 50-vuotisjuhlaa
varten v. 1957. Puhe oli historiallisesti painottunut ja kuului rooliini
SAK:ssa. Ei Eero sitä paljoa muuttanut - minkä muutti, niin huonompaan
suuntaan... Mutta SAK:n puheenjohtaja vastaa omasta puheestaan tietysti
itse! Meillä oli hyvä työ- ja ihmissuhde Olavi Lindblomin kanssa. Taisin
tehdä myös hänelle yhden puheen ~~1958~~ ministerikaudella (ns. yöpakkas-
hallitus syksyllä 1958). Pidän Limpusta, hän on järkimies.

Olli J. Uoti oli se SAK:n varsinainen skribentti näissä puheasioissa.
Olli piti myös aika tarkkaan huolta siitä, ettei muilla ollut asiaa sille
kentälle, jota hän itse hallitsi.

Kysymys: Lanseerasit suomenkieliseen yhteiskuntakeskusteluun käsitteen
hyvinvointivaltio Synteesi ry:n julkaisemalla kirjasella⁹ ja muissakin
kirjoituksissasi. Samoihin aikoihin Kauko Sipponen, toinen "fabianisti",
puhui ja kirjoitti "yhteishyvävaltiosta". Keskustelun terminologia ei he-
ti vakiintunut suhteessa alkuperäiseen (welfare state, välfärdstat) ilmau-
seen. Millaisen vastaanoton termi sai 1950-luvun keskustelussa ? Suomen
todellisuushan oli silloin vielä kaukana alkuperämaista (Beveridge-suunni-
telma, Ruotsin sosiaaliturva) ?

Veilahti: Suomensin itse termin heti "hyvinvointivaltioksi". Mietin vain
kovasti sitä, kuinka oikea ja käyttökelpoinen ilmaus on. Muistan sen, kun
annoin kirjaseni vanhalle Väinö T a n n e r i l l e , niin hän hieroi leu-
kaansa ja virkahti: tarkoittaako kirjan otsikko sitä, että valtio voi hy-
vin vai sitä, että me ihmiset voimme hyvin ?

Suomenkielinen termi ei aivan tavoita englantilaisen ilmauksen laajuut-
ta, vaan on rajatumpi ja lataukseltaan erilainen. "Welfare" tarkoittaa
hyvinvointi-käsitettä laajemmassa merkityksessä kuin vain aineellisessa,
so. menestystä, ^{huolenpitoa} henkistä tyydytystä ja jopa onnellisuutta. Tällöin joudu-
taan kyllä aika subjektiivisesti ymmärrettäviin kysymyksiin. Suomalaisen
termin vivahde on ruusuisempi, mutten löytänyt parempaakaan tilalle. Nyt

kun termiä jo käytetään, sitä on enää turha mieltiä! Ruutu tapasi puhua sosiaali- ja kulttuuripoliittisesta valtiosta.

Kysymys: Kuinka ja miksi Synteesi ry. 1953-54 syntyi? Mitä se teki?
Miksi se kuoli?

Veilahti: Se perustettiin edistämään sosialidemokraattista yhteiskuntatieteellistä tai -teoreettista keskustelua, jota oli ilmassa vähänlaisesti, vaikka uusi periaateohjelma oli juuri 1952 hyväksytty. Idea oli Reino H. Oittisen, kansainvälinen esikuva oli Fabian Society Englannissa ja varsinainen organisaattori oli Liiketyöntekijäin Liiton entinen puheenjohtaja Janne Hakulinen. Kansallisella taustalla oli myös se, että "linnoittautuminen" puolue- ja ay-riidan asetelmiin alkoi jo 1953-54 olla näkyvissä silmät auki kulkevien tovereiden mielessä. Se ei ollut hyvä tilanne. Ajattelimme, että jos riidan syynä on ideologisia erimielisyyksiä, niistä olisi hyvä keskustella vapaamuotoisessa ja riippumattomassa seurassa.

Hakulinen oli hyvä organisaattori, työväenliikkeen monitoimimies ja propagandisti, silloin uusien gallup- ja mainoskysymysten järjestelijä. Käytännön ay-miehenäkin hän arvosti aina kirjatietoakin ja oppia. Ehkä Jannella kommunistien kanssa käytyjen taisteluvuosien jälkeen oli vähän huono omatunto, ettei toiminnassa ollut riittävää syvyyttä. Hänellä oli elävää kiinnostusta sosialidemokratian teoriaan - mikä voi tuntua ristiriitaiselta monen aikalaisarvioitsijan mielestä. Jannea kiinnosti Fabian Societyn toiminta, v. 1951-52 suomentelimme pikkupamfletteja siitä. Samoin häntä kiinnosti länsisaksalainen Mitbestimmungsrecht -kysymys, myötämääräämiseikeus työntekijöiden ja heidän ammatillisten järjestöjensä kannalta, erityisesti teräs- ja hiilikaivosteollisuuden malli. Siis aika modernit ja Suomessa uudet kysymykset ja tavoitteet. Jannella ei ollut kietaitoa, mutta hän oli Työväen Akatemiassa opiskellut 1920- ja 30-lukujen taitteessa itävaltalais-saksalaisen ammattiyhdistystoiminnan alkeet. Hän näki hyvin pitkän linjan, sen miten reformistinen, kansanvaltainen ay-linja on tuon keskieuropalaisen perinteen jatketta. Hakulinen esitteli ja perusteli linjaa monissa kirjasissa ay-sosialidemokraattien tarpeita varten toisen maailmansodan jälkeen, myös Synteesi ry:n julkaisemassa toisessa kirjasessa 1958, siis jo riidan puhjetessa.¹⁰

Tarve yhdistykselle huomattiin myös Työväen Akatemian Toveripäivillä, Hakulinen oli Toveriseuran kummisetiä. Siitä se lähti, Oittinen tuli puheenjohtajaksi ja Hakulinen varapuheenjohtajaksi. Kokoonnuimme Kluuvikadun Elannon kerhohuoneessa, alustuksia, keskustelua ja näiden pienten pamflettien suunnittelua. Mukana kävi ulkopuolisiakin, esim. Reijo Wilenius, joka sitten perusti Katsaus-lehden ja siirtyi lähelle maalaisliittoa. Toiminta lakkasi kun ihmisiä ei riittänyt, oltiin arkoja keskustelemaan kylmän sodan ja antikommunismin sekä puolueriidan vuosina.

Omat kontaktini katkesivat yhdistykseen siinä 1957-58, kun vähäinen toi-

minta näivettyi. Kaikki ihmiset tarvittiin juntaamaan omaa työväenliikkeen lokeroa, ensin hajalle ja sitten marssittiin aseisiin. Hakulinen meni skogilaisten mukana TPSSL:oon ja Oittisellakin oli vaikeuksia kolmannella linjallaan. Teoreettinen harrastus ei mennyt perille. Tuli rähjääjien aika.

Kysymys: Miten koit henkilökohtaisesti työväenliikkeen hajaannuksen ?

Veilahti: Ei se ollut kivaa! Oli se sellainen korpivaellus, että teki monesti mieli jättää koko touhu... Niiden, jotka olivat näkyvästi toiminnassa mukana, oli otettava kanta jomman kumman puolesta. Onneksi en yrittänyt mihinkään peliin mukaan. Minä luin, kirjoitin ja opetin.

Tein ^{20.}niinä vuosina aloitteen englantilaisen ^{Socialist Union} kollektiivin teoksen Sosialismi tällä vuosisadalla¹¹ suomentamisesta, mikä tapahtuikin v. 1965 ennen vuosikymmenen lopun varsinaista pamflettiaaltoa. Sosialismin kursseilla huomasin, ettei ihmisille ollut antaa muita teoksia kuin ikivanha Karl V o r l ä n d e r i n kirja. Ehdotin TSL:lle suomentamista erään brittitutun vinkistä. Teosta käytettiin Ruotsissa, jossa Tiden suositti sitä. Tein suomennoksen esipuheen keralla Tammelle. Kyllä kai se kului aikanaan käytössä ja loppuunmyytiin, koska ei aiheesta ollut montaa teosta olemassa suomeksi, ei sen jälkeenkään. Teoksesta tehtiin TSL-opintosuunnitelma ja sitä käytettiin kurssikirjana.

Kysymys: Olit 1940-luvun lopulla lyhyen aikaan SN-Seuran palkkalistoilla. Toimit kylmän sodan vuosinakin seurassa, mikä ei ollut yleistä sosialidemokraateille kaikkialla. Kuinka koit puolueriidan vuosina SDP:n uolkopoliittisen linjan ja suhteen Urho K e k k o s e e n ?

Veilahti: Suhtauduin jyrkän kielteisesti siihen, että Suomen Sosialidemokraatissa häväistiin istuvaa presidenttiä hyvin törkeällä tavalla. Sanoir että näin tehden alennetaan samalla presidentti-instituutiota. Kirjoitin aiheesta Työläisopiskelijassa 1958. Minun näkemyksiäni vastaan taas hyökättiin Sosialistisen Aikakauslehden pakinoitsijan toimesta, Simppa tai Leskinen.

SN-Seuraan kuulumisen oli aika kielteistä julkisuutta sosialidemokraatille 1950-luvulla omassa ympäristössään - lukuunottamatta tietenkin skogilaisia. Mutta ^{tem}opuolueen näkyvistä toimihenkilöistä monikaan ei kuulunut seuraan. Yritin nähdä vallitsevan tilanteen ohimenevänä, ja että sosialidemokraatit muuttavat asenteensa seuratyöhön ja ulkopoliittiseen kansalaistoimintaan aloitteellisemmaksi. Muistan, kun v. 1966 voitollisten vaalien jälkeen menin ystävyysdelegaation mukana pitämään juhlapuhetta Neuvostoliittoon, niin isännät tervehtivät: "Täältäähän se kansanrintama tulee..." Neuvostoliittolaiset seurasivat tarkkaan sisäpoliittisia asetelmia Suomessa ja asenteitaan muuttaneet sosialidemokraatit noteerattiin siellä myös eri painoarvossa, kuin aiemmin.

Kysymys: Oliko aktiivisuutesi SN-Seurassa sen taustalla, että olet yli 20 vuotta ollut Tampereella toimivan Lenin-museon ^{johtokunnan} hallituksen puheenjohtaja ?

Veilahti: Kyllä tämäkin tietysti. Tehtävään nimittää opetusministeriö, kun museo on sen alainen elin, ja ehkä minut tunnettiin sen piirissä. Esi-tyksen ministeriölle tekee SNS. Sitten siinä oli olemassa traditio, kun edeltäjäni Tampereen työväenopiston rehtorina Orvo J ä r v i n e n oli ollut samassa tehtävässä. Työväenopiston ja museon katsottiin kai vähän kuin kuuluvan toisilleen. Historiakin puhui valinnan puolesta. Lenin-museo toimii samassa työväenopiston entisessä salissa, joka 1905 ja 1906 annettiin bolsevikkien kongressin käytettäväksi...

Rafael P a a s i o , Lindblom jopa Tannerkin kehottivat ottamaan tehtävän vastaan, että siitäkkin toiminnasta täytyy ottaa vastuu. Tällaisella elimellä on Suomessa helposti "kommunismin agentuurin" maine. Ehkä olemme saaneet jotain asenteissa muutetuksi. Museo sai äsken toisena instituutiona Suomessa Kansojen ystävyyden kunniamerkin.

Kysymys: Tulit työväenopiston rehtorin toimesta 1.9.1974 Tampereen yliopiston ensimmäiseksi järjestöopin lehtoriksi. Miltä se tuntui varhaisemman YKK:n assistenttuurikokemuksen jälkeen ?

Veilahti: Se oli hyvin hämmäntävää. Ensinnäkin yliopisto ei enää ollut sellainen puoliboheemisesti hoidettu 50-luvun alun YKK, jossa opettajien tilit maksettiin silloin kun sattui rahaa kassassa olemaan. Yliopisto oli suuri ratas, jossa tiedekunta ja opetusjaostot muodostivat vain hyvin pien osan. Työväenopiston rehtori johtaa aika suurta oppilaitosta tähän uuteen tehtävään nähden, jossa työn ylösrakentaminen lähti alkupisteestä. Helpotus oli hallintotehtävien vähentyminen.

Lehtoraatin viran ensimmäisenä haltijana jouduin määrittämään sen toimenkuvan sisältöä. Järjestöoppihan on oppiaineena epämääräinen, sillä ei ole omaa tiedeperustaansa, vaan se hakee uomaansa. Opetus riippuu siitä, millaiseksi itse tekee aineen tarkoituksen. Jouduin hahmottamaan omaa järjestöoppiäni. Lähdin valtio-opillisen peruskoulutuksen pohjalta siitä, että järjestöillä on tässä järjestelmässä tärkeä tehtävä kansalaisten ja valtion välisenä lenkinä. Hahmotin siis opetustoiminta politologiseen suuntaan. Samalla näin opetustarpeen kytkeytyvän yhä enemmän myös organisaatioteoreettisiin ja hallinto-opillisiin yhteyksiin. Järjestöopin tiedeperusta kehittyi siis aikanani politologiseksi ja sosiologiseksi. Tästä eteenpäin on otettava enemmän huomioon normatiivinen, hallintotieteellinen puoli, nimenomaan organisaatioteoria.

→ Päätti III kysyä, nimenomaan organisaatioteoria

Työväenliikkeen munapää ja virvatulet

Kysymys: Yhdytkö vielä vanhaan arvioosi vuodelta 1963 tamperelaisessa Luotain-nimisessä kulttuurilehdessä, jonka toimitussihteeri olit. Urpo Harva oli kirjoittanut, että "suomalainen sosialismi" on paljon lähempänä "itäistä sosialismia" kuin "englantilaista sosialismia, jolle on tunnusomaista perinpohjainen harkinta, kriittillisuus ja yhteiskuntatieteiden hyväksikäyttö". Kirjoitit Harvalle kommenttipuheenvuorossasi, että sosialidemokraattinen liike on "lyönyt laimin aatteellisen keskustelun ja teoreettisen selvittelyn, jossa tietenkin edes jonkinlaisen tieteellisen ajattelutavan omaksuneilla olisi pitänyt olla mahdollisuuksia saada voimakkaammin äänensä kuuluville. Kaiken tämän olen ^{Kokienut} omakohtaisesti vv. 1953-63, turhaa sitä olisi kieltää". 12

Veilahti: Kyllä olen edelleen samaa mieltä. Emme ole kyenneet rekrytoimaan ja käyttämään ^{viisaasti} sitä ^{mitään} älymystöä, joka liikkeellä olisi ollut käytössä. Eikä sille ole annettu riittävää arvostusta. Tämä ^{liike} ~~pelä~~ on ollut liian pitkälle ^{pelon} "jätkien" hallussa. Olemme liikkeenä vierastaneet omaa teoreettikokuntaamme. Se ei ole ollut hyvä leima. Kun liikkeessä on sanottu, että ^{jok} se on "teoreetikko", niin asia on ollut sillä selvä: ^{minä} ei siitä ole mihinkään.

Otan esimerkiksi Kaarlo P i t s i n g i n , joka nyt on mennyt minne on mennyt. Hän oli alunperin Kiljavan ay-opiston lahjakas, toisenlainen teorian kysymyksistä kiinnostunut opettaja. Hoidin Kiljavalla ^{Pitsingin} ~~seuran~~ kansantalouden opettajanvirkaa, kun ~~Pitsinki~~ hän oli Amerikassa opintomatalla. Siellä hän oppi amerikkalaisen "egghead", munapää-ilmauksen älymystöstä ja teoreetikoista. Tilastot riittävät politiikanteossa, ohjelmat ja teorianharrastus on "tuonpuoleista" tässä halventavassa katsannossa. "Munapäiden" puuha on turhaa käytännön ja valtapelin kannalta.

Vasta 1960-luvun lopusta lähtien tilanne muuttui tässä mielessä paremmaksi, mutta ei se ole riittävän hyvä. Esim. ammattiyhdistysliikkeessä pitäisi yhteiskunnan rakenteen ja ongelmien teoreettista hahmottamista, tutkimustyön tukemista, tehdä selvästi nykyistä enemmän.

Minusta ideaali on se, että työmies, joka ajattelee, on jo puolittain sosialisti! Keinotekoinen raja oppisivistyneistön ja suorittavan työn tekijäin välillä tulisi hävittää. Tunnen monesti itse olevani lähempänä tehtaanväkeä ja tavallista rividemaria, kuin toimitsijakuntaa jonka yleissivistyksen taso on ollut pelottavan heikko. Se on jäänyt pikakoulutuksen, hätäapukoulutuksen varaan. Jälki on sen mukainen! Nyt uskallan sen sanoa kun en mihinkään pyri...

Kysymys: Voiko sanoa, että tämä on tapahtunut TSL:sta huolimatta vai sen takia ?

Veilahti: On TSL:lla tässä ollut oma syynsä. Se ei ole pysynyt uskollisen omalle varsinaiselle tehtävälleen, vaan on rivennyt pahan kerran. Mitä pahaa oli sen lehden Työläisopiskelijan hyvässä nimessä ? Onko Aikamerkki vuodesta 1967, nyt sitten parempi ? Ei minun mielestäni. Nimenmuutos kuva

vain sitä, että TSL:ssä ryhdyttiin kumartamaan liian paljon sellaisille arvoille, jotka ovat kuitenkin riittämättömiä silloin, kun motivaatiosta puhutaan. Nimittäin materiaalisien hyvinvoinnin mukanaan tuomille tapa- ja muotokulttuurin ilmiöille ^{huom.} kiinnitetään huomiota, mutta sosialistinen kasvatus käsitteen syvemmässä merkityksessä on lyöty laimin. Kirjatuotanto tällä alueella on näivettynyt.

Kysymys: Ymmärrätkö kritiikkisi oikein, jos katson sinun tarkoittavan, että Kallisen ja Hautamäen johtamasta vanhasta TSL:sta on irtauduttu liian muodinmukaisesti toimivaan kulttuuriradikalismiin?

Veilahti: Juuri niin, mentiin virvatulien tavoitteluun. Seksi- ja kaljatasaa-arvoon ym. sanaradikalismiin, ilman mitään syvällisempää sisältöä. Ei rakenteita näin toimimalla muuteta. Rakenteiden ~~muuttaminen~~ muuttaminen vaatii rinnalleen uusien ihmisten luomisen, jotka kykenevät käyttämään uusia rakenteita hyväkseen. Uusien ihmisten kasvattaminen on jäänyt meiltä vähemmälle.

Kysymys: Voiko sanoa, että tässä "uusien ihmisten" korostamisessa sinä liityt austromarxilaiseen perinteeseen, Oittisen ja Hautamäen kautta Max Adleriin ja muihin itävaltalaisiin sosialidemokraatteihin, jotka korostavat sosialismissa kasvatuskysymyksiä?

Veilahti: Pitää paikkansa. Sen sijaan yhteiskuntaerittelyssä olen taipuvainen seuraamaan anglosaksista suuntaa. Minun on joka tapauksessa yhä vaikeampaa hyväksyä mitään yleispäteviä ja ehdottomia totuuksia. Tämä minun intellektuaalisen sitoutumisen kaksinaisuus jo ilmentää ehdollisuutta totuuden teiden seuraamisessa.

~~Kysymys:~~

7.

MAUNA, HAH
LORRU

Kolonen: Tampereen yliopistolla on alun perin ollut sosiaalinen ta
tarkoitus, se on ollut eräänlainen työväen korkeakoulu, Onko
yliopisto tämän funktion pystynyt täyttämään?

[illegible]

tarpeet ovat tärkeitä, on lähdettävä siitä, että sivistyksellä on ~~xxx~~ ~~ixxxx~~ itseisarvonsa. Olisi enemmän korostettava sivistysyliopiston ideaa ja siihen kuuluu hyvässä ~~xx~~ snellamnnilaisen, kansallisen heräämisen ja työväenliikkeen hengessä myös yhteiskunnallisen korkeakoulun säilyttäminen. Näin ei ole tehty, kun ^{jaan} opetusjaostot on tuhottu.

Kolanen: Olen paljossa samaa mieltä kanssasi. Puheesi on kuitenkin samalla kritiikkiä sitä vastaan, mitä sosialidemokraattinen koulutuspolitiikka on 1970-luvun alusta lähtien harkjoittanut. Onhan korostettu sitä, että koulutuspolitiikka yhtenä yhteiskuntapolitiikan lohkona asettaa ~~xxx~~ tavoitteensa lähtien yhteiskuntapolitiikan yleisistä vaatimuksista, jotka ymmärretään usein varsin teknokraattisesti.

VOV: Pitää paikkansa, mutta minä en ole ymmärtänyt sosialidemokraattista koulutuspolitiikkaa tällä tavalla. Työväenopiston rehtorina olin yksinäinen susi, koska lähdin kulkemaan "vanhanaikaista" tietä. Minut leimattiinkin konservatiiviksi, koska näin mihin mahdollisuuksiin kehitys johtaa. Opistojen etevämmyyttä mitattiin sillä kuinka monta balettipiiriä ja kennelklubeja niissä on ja kaikki tämä oikeuttaa valtionapuun. ~~Opistokewewax~~ Opistoista on tullut hyvinvoivan keskiluokan ^{vähdytys} ~~piereskekly~~ paikkoja; tähän asiaintilaan olen hyvin tyytymätön. Tässä suhteessa me ~~xxx~~ sosialidemokraatit olemme tehneet suurta syntiä, olemme lyöneet laimin hegemoniataistelun; emme ole kyenneet pitämään ihmisiä kykenevinä vaatimaan parempaa.

JP: Olisiko se ollut mahdollista?

VOV: Olisi, mutta kun olemme itse ensimmäisinä metsästäneet tämän porvarillisen yhteiskunnan kaikkia "mukavuuksia". Ulkokoh-
taisesti katsoen kaikki on ollut kovin helppoa, mutta samalla aika-
kausi on tullut ~~px~~ pinnalliseksi, kylmäksi ja kovaksi: tekniikka

ja raha hallitsee. Täytyy olla rautanaamio, jotta nykyaikana jaksaa elää.

RK: Voisimmeko palata Paasion ja Sorsan 1960-luvulla johtamaan sosialidemokraattiseen liikkeeseen. Vanhassa haastattelussa on yksi lähtökohta, josta^{sa} puhuit, ettei teoreetikkoja arvostettu sosialidemokraattisessa liikkeessä. Onko asenne ollut ~~xxxx~~ samanlainen kuin Kaarlo Pitsingillä, joka oppi Amerikan-matkallaan sanan egg heads teoreetikoista. Onko asenne ollut se, että yhteiskunnan ja oman liikkeen tehtävien tarkempi ja syvällisempi tarkastelu on leimattu "munapäiden" puuhaksi?

VOV: Se on "tunnpuoleista", kuten järjestöjohtajat sanovat.

RK: Miten koit 1960-luvun lopun radikal~~is~~ismin nousun SDP:ssä

VOV: Koin sen hämmentävänä, sillä tämä radikalismien aalto oli mielestäni jotenkin keinotekoinen. Ei menty perusteisiin; en saanut moniltakaan vastausta kun kysyin yksinkertaisen kysymyksen miksi? minkä takia? Kaikkea pidettiin kovin itsestään selvänä. Muistan ensimmäisen kerran hämmentyneeni noin 1960-luvun puolivälissä kun olin Pajulahden urheiluopistossa SNK:n kurssilla. Hannu Vesa oli siellä ja pisti minut, joka olin kuvitellut olevani jonkinlainen teoreetikko niin lyttyyn, että teorioistani ei ollut kerrassaan mitään jäljellä. Lopulta minua rupesi naurattamaan kun huomasin, että toistui se, miten itse oli nuorena suhtautunut minua vanhempiin. Oivalsin silloin, että ilmiö on jossain määrin tervekin ja yritin sitten aina ymmärtää nuoria. Mutta nuorison hyväksikäyttöä en ole ymmärtänyt eli sitä, että nuoriso mobiilisoitetaan ja sitten turhautetaan. Radikalismi ja protesti toissalta meni liian pitkälle, eivät edes kommunistit II maailmansodan jälkeen olleet läheskään niin radikaaleja kuin sosialidemokraattinen nuoriso 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa. Oli kuin vallankumous olisi juuri nurkan takana, vaikka kaikki ~~xxx~~ tiesimme,

että niin ei ollut laita. En ymmärrä miten SOPO pystyi olemaan niin raikkailla linjoilla silloin kun se 1972 perustettiin ja että puolue salli sen. Siinä on valtava ero (muutos) verrattuna 1950-lukuun ja muutos on positiivinen. On ~~xxxxxx~~ vaikea kuvitella että Tannerin ja Leskisen sos. dem. puolue~~ta~~ ~~xxxxxxx~~ olisi ~~xxxxxxx~~ sallinut sellaista röykytystä, mitä SOPO harjoitti melkein numero numeron jälkeen (VOV nauraa tyytyväisenä), se olisi lopetettu siihen paikkaan. 1960-luvun lopun radikalismissa oli pinnallisen muodintuntu ja kun olin tällaisen muodin jo kerran nähnyt toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa, niin se esti minua menemästä tähän muotiin mukaan, vaikka silloin vielä jaksinkin olla mukana kaikenlaisissa riennoissa. Toisaalta oliko kaikki niin raadollista kuin esimerkiksi Raija Orasen näytelmä "Riisuminen" antaa ymmärtää; te nuoret (obs!) ehkä voitte siihen paremmin vastata? En usko, että näin oli laita.

Sosialidemokraattien probleema oli se, että emme paremmin pystyneet pitämään monia hyvin älykkäitä ihmisiä puolueessamme. ~~Emmekö~~ me antaneet heille tar~~x~~peeksi tekemistä? Minunkin puolueosastostani, Tampereen sos. dem. yhdistyksestä lähti monia, ~~jmk~~ joista olin odottanut hyvin paljon, taistolaisiin. Tämä lienee sittenkin enemmän psykologinen kysymys.

RK: Miten koit itse puolueessa tapahtuneet muutokset?

VOV: Vuoden 1966 vaalit olivat käännekohta. Puoluesovinto ja ay-liikkeen eheytyös saadaan aikaan, olin tästä vakuuttunut jo tuolloin. Näin myös mahdolliseksi työväenpuolueitten yhteistyön, koska sen eräs perusedellytys - se, että sosialidemokraatit ovat kiistatta kommunisteja vahvempia sekä puolueena että osapuolena ay-liikkeessä - toteutuu. Kun vielä ulkopoliittista puolta oli alettu panna kuntoon, oli selvää, että sosialidemokratiasta tulee johtava voima yhteiskunnassa. Tällöin oli ongelma, pystytäänkö

valtionhoitajan rooli toteuttamaan samalla kun ~~xxxxxxx~~ ~~sociali~~ ^{a/} sosialidemokratia pysyy laajana kansanliikkeenä eli ollan^{a/}ko valtion kantajia ja managereita vai ~~pyxxxxxxx~~ ^{a/}ollan^{a/}ko uudistajia ja kyetäänkö jatkuvasti mobilisoimaan ^yutta väkeä. Tietenkin pitää olla molempia, mutta miten se on mahdollista? Olemme pärjänneet hyvin, mutta kuinka kauan tämä jatkuu on toinen kysymys. Niin kauan ~~xx~~ selviämme kun meillä on ~~olemassa~~ ns. kenttä hallussamme. Mutta kuinka kauan kentältä löytyy ihmisiä, jotka tekevät vapaaehtoista poliittista työtä. Luulen, että oma sukupolveni on viimeinen sukupolvi, joka on niin antautunut politiikalle, että se ajattelee: menköön nyt tämäkin ilta kun meni eilinenkin. Jos tällaisia ihmisiä ei ole, politiikka siirtyy täysin asintunti-^{a/}joitten asiaksi. Miten tällöin ^amuuttuu poliittisen päätöksenteon legitimaatio? Kai täytyy keksiä ^ajotain uusia tietokone- tai viedo-^{a/}juttuja, joilla legitimaatio voidaan järjestää.

RK: Mikä on suomalaisen sosialidemokratian tila tänään? Miten koet periaateohjelmaluonnoksen? Jäsentääkö se perspektiivejä oikein?

VOV: Perusasias on nyt kirjoitettu, mutta nyt on ~~xxxxxx~~ kerrottava jatkuvasti "mitä se on". Ohjelma itsessään ei riitä. On tehtävä jatkuvaa ideologista ~~työtä~~ kasvatustyötä: me tarvitsemme debattia, enemmän ideologisia väittelyjä ja herätystyötä, sillä herätystyö on aloitettava, muuten tästä latistumisen ajasta ei selviydytä. Matalalla profiililla ei yksin tulla toimeen. Ehkä sillä selviydytään vielä seuraavat vaalit, mutta ei pitempään: profiilia on nostettava korkeammaksi. Pidän puolueen tilaa aika hyvänä, jos saamme edes viidesosan puolueen jäsenistä pysymään ydinjoukkona, joka selkeästi tiedostaa henkilökohtaisena asiaanaan puolueen ideologian. eli ~~tunc ta res agitur, paries cum proximus ardet~~ ^m (silloin sinun etusi on kysymyksessä, kun naapurin seinä palaa).

~~En ole varma latinankielisestä lauseesta, varsinkaan loppuasas-~~
~~ta~~

On siis kysymyksessä meidän asiamme. On siis taisteltava poliittisuuden eikä epäpoliittisuuden puolesta, kansanvaltaisen politiikan puolesta. ~~Maailma~~ Ihmiset tullaan Suomessakin jakamaan kahtia: niihin, joilla on ja niihin, joilla ei ole; yhteiskunnasta totaalaisesti ulosheitettyjen ongelma vakavoituu. Entä jos ulosheitetyt eivät tyydykään kohtaloonsa, mikä onkin sosialismin ihanteen mukkaista, että eivät tyydy. Mutta heidän protestinsa saatta ilmetä tavalla, joka sitten ei enää vastaakaan sosialismin ihanteita eikä reformistista linjaa.

RK: Miten sijoittaisit Suomen sosialidemokratian aatteellis-poliittisen ~~xxxxxxx~~ verrattuna Saksaan, Ruotsiin ja Englantiin?

VOV: Olemme selvästi edellä Englantia. Mutta työväenliike onkin siellä rakenteellisesti toisenlainen: puolueen ja ammattiyhdistysliikkeen yhteenkietoutuminen aiheuttaa paljon suurempia pulmia. Brittiläinen työväenliike ei myöskään koskaa ole tavoitellut mitään kovin suuria. Magna Charta on ollut sen suurimpia ideologisia ohjenuorimaa ja tietysti People's Charter vuodelta 1838. Aatteellista pohdintaa on esiintynyt varsin suppeissa ryhmissä, tosin näiden ryhmien kautta sillä on ollut vaikutuksensa laajemmaltikin. Me olemme suunnilleen Saksan liittotasavallan sosialidemokraattien tasolla, vaikka minulla lienee saksalaisesta sosialidemokratiasta liian hyvä käsitys. Ideologien kärkijoukko on hyvin selvillä asioista, hyvin koulutettua, ideologiselle kasvatukselle pannaan suuri paino. (Mutta) laajemmat joukot ovat sielläkin eri asia, mutta jo sanokaamme kunnanvaltuutettujen taso on siellä ~~x~~ hyvin koulutettua. Ruotsiin ja Norjaan nähden olemme paremmassa asemassa.

Voidaan kysyä onko Suomessa enää olemassa vasemmisto- keskusta ja oikeistososialidemokratiaa. Olen aina pitänyt itseäni

keskustalaisena sosialidemokraattina, vaikeissa tilanteissa olen ollut keskustalainen, vähän vasemmalle kallellaan.

RK: Jos Veikko Veilahti olisi kirjoittanut puolueen periaateohjelman~~x~~luonnoksen, niin olisiko siitä tullut sellainen kuin nyt julkisuuteen saatettu luonnos?

VOV: Osittain, mutta osittain ei, jossain suhteessa hyvinkin erilainen.

RK: Missä suhteessa erilainen~~xx~~ ?

VOV: Sitä minä en sano! Sanon sen~~nn~~ joskus julkisesti jollain muulla foorumilla. Mutta sanottakoon yksi asia, mikä olisi ollut erilainen. Olisin tehnyt perusteellisemmän valtion~~x~~analyysin ja poliittisen vallan analyysin. Se on minusta nyt liian a hajanainen. ~~x~~~~xx~~ Olisi pitänyt sanoa kiinteämmin ja selkeämmin, miten hahmotamme valtion, vallan ja politiikan luonteen. Kun tämä sanotteisiin, siinä olisikin jo paljon sanottu. Näin ollen olisin rakentanut ohjelman hieman toisin.